

Diverzija u kaznenopravnom sustavu za maloljetnike u Hrvatskoj

Nacionalno istraživačko izvješće

Irena Cajner Mraović
Anamarija Vuić
Jana Kujundžić

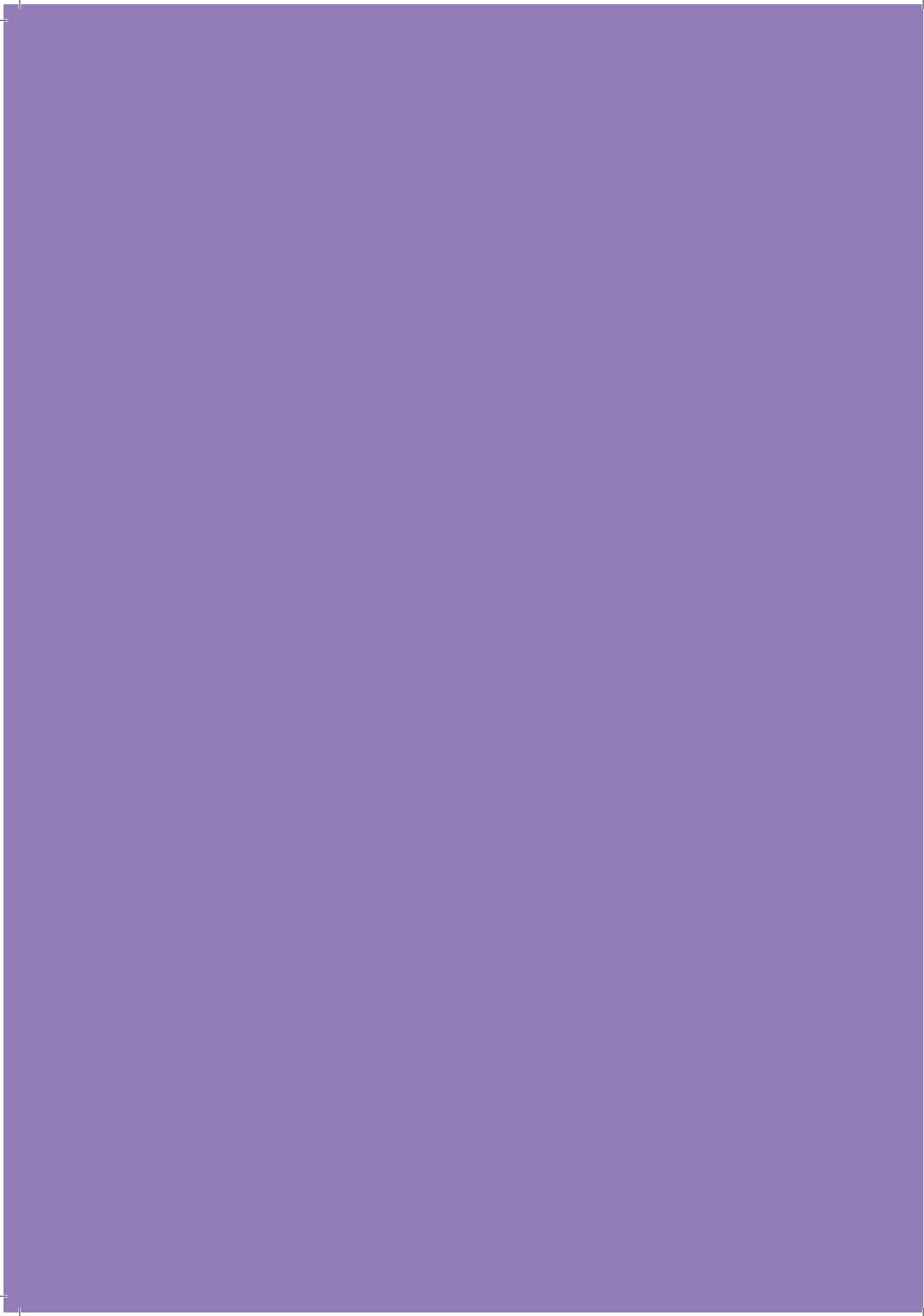
Sufinancirano sredstvima Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske. Stajališta izražena u ovoj publikaciji isključivo su odgovornost Hrabrog telefona i ne odražavaju nužno stajalište Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.

Sufinancirano sredstvima Programa za prava, jednakost i građanstvo Europske Unije. Sadržaj ove publikacije isključivo je odgovornost Hrabrog telefona i ne može se smatrati odrazom stajališta Europske komisije.

HRABRI telefon

DIVERZIJA U KAZNENOPRAVNOM SUSTAVU ZA MALOLJETNIKE U HRVATSKOJ

NACIONALNO ISTRAŽIVAČKO IZVJEŠĆE

IRENA CAJNER MRAOVIĆ

ANAMARIJA VUIĆ

JANA KUJUNDŽIĆ

ZAGREB, 2018.

HRABRI TELEFON

HRABRI telefon

IZDAVAČ:

Hrabri telefon

AUTORICE:

izv. prof. dr. sc. Irena Cajner Mraović

Anamarija Vuić, mag. psych.

Jana Kujundžić, mag. soc.

RECENZENTICE:

prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander, psihologinja i psihoterapeutkinja

prof. dr. sc. Ljiljana Mikšaj-Todorović, profesorica na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu

dr. sc. Lana Peto Kujundžić, sutkinja za mladež

GRAFIČKO OBLIKOVANJE:

Señor — dobro društvo za komunikaciju d.o.o.

TISAK:

Cеровски d.o.o.

NAKLADA:

110 komada

SADRŽAJ

1.	Uvod	9
	1.1. Pregled	9
	1.2. Ključni koncepti i definicije	10
	1.3. Cilj i istraživačka pitanja	12
	1.4. Metodologija	12
	1.5. Ograničenja	15
2.	Djeca i mladi u hrvatskom kaznenom pravu	16
	2.1. Prevalencija pojave	16
	2.2. Profil maloljetnih počinitelja kaznenih djela u Hrvatskoj	23
	2.3. Maloljetne osobe u diverziji i u kaznenom postupku	34
	2.4. Ishodi kaznenog postupka prema maloljetnim osobama u Hrvatskoj	36
3.	Pregled sustava sudovanja za mladež u Hrvatskoj	46
	3.1. Uvod u kaznenopravni sustav za mlade u Hrvatskoj	46
	3.2. Prava djece u kaznenom postupku u Hrvatskoj	48
	3.3. Hrvatsko kazneno pravosuđe za maloljetne osobe u kontekstu EU direktiva	49
	3.3.1. EU direktiva 2016/800	49
	3.3.2. EU direktiva 2012/13	51
	3.3.3. EU direktiva 2012/29	54
4.	Pregled diverzije u Hrvatskoj	57
	4.1. Djeca i kazneno pravosuđe/diverzija u Hrvatskoj	59
	4.1.1. STOP Program	61
	4.2. Postupak diverzije prema maloljetnim osobama	62
5.	Uvjeti ili čimbenici koji pridonose zadovoljstvu diverzijom	63
	5.1. Interni (vezani uz sustav)	63
	5.2. Eksterni (situacijski, osobni i ostali)	63
6.	Ograničenja pristupa diverziji	64
	6.1. Interna (vezana uz sustav)	64
	6.2. Eksterna (situacijska, osobna i ostalo)	64
7.	Iskustva dobre prakse u Hrvatskoj: protokol STOP programa	65
	7.1. Pozitivne evaluacije	68
	7.2. Negativne evaluacije	69
	7.3. zjave maloljetnih osoba o STOP programu	70
8.	Zaključci i preporuke	70
9.	Literatura	74
Prilog 1.	EU direktiva 2016/800 u kontekstu hrvatskog zakonodavstva	76

POPIS TABLICA

Tablica 1. Prijavljene maloljetne osobe (2011. – 2016.)	18
Tablica 2. Maloljetne osobe za koje je podnesen prijedlog za sankciju (2011. – 2016.)	19
Tablica 3. Maloljetne osobe kojima je izrečena sankcija (2011. – 2016.)	19
Tablica 4. Prijavljene maloljetne osobe prema vrsti kaznenog djela (2011. – 2016.)	21
Tablica 5. Podnesen prijedlog za sankciju maloljetnoj osobi prema vrsti kaznenog djela (2011.- 2016.)	22
Tablica 6. Izrečena sankcija maloljetnoj osobi prema vrsti kaznenog djela (2011.-2016.)	22
Tablica 7. Prijavljene maloljetne osobe prema navršanim godinama života (2011.-2016.)	23
Tablica 8. Prijavljene maloljetne osobe prema državljanstvu (2011.-2016.)	25
Tablica 9. Prijavljene maloljetne osobe prema školskoj spremi (2011.-2016.)	26
Tablica 10. Prijavljene maloljetne osobe – roditelji žive zajedno (2011.-2016.)	27
Tablica 11. Osuđene maloljetne osobe prema tome s kim žive (2011.-2016.)	28
Tablica 12. Prijavljene maloljetne osobe prema prethodnim sankcijama (2011.-2016.)	29
Tablica 13. Prijavljene maloljetne osobe prema sudioništvu (2011.-2016.)	31
Tablica 14. Podnesen prijedlog za sankciju maloljetnoj osobi prema sudioništvu (2011.-2016.)	33
Tablica 15. Prijavljene maloljetne osobe – postupci nisu pokrenuti (2011.-2016.)	34
Tablica 16. Prijavljene maloljetne osobe – pripremni postupak obustavljen (2011.-2016.)	35
Tablica 17. Prijavljene maloljetne osobe prema vrsti odluke (2011.-2016.)	36
Tablica 18. Prijavljene maloljetne osobe – podnesen prijedlog za izricanje sankcije i kazne i druge mjere (2011.-2016.)	37
Tablica 19. Podnesen prijedlog za sankcije maloljetnoj osobi prema vrsti odluke (2011.-2016.)	38
Tablica 20. Osuđene starije maloljetne osobe prema izrečenim sankcijama (2011.-2016.)	39
Tablica 21. Osuđene mlađe maloljetne osobe prema izrečenim sankcijama (2011.-2016.)	41
Tablica 22. Prijavljene maloljetne osobe prema trajanju postupka od prijave do donošenja odluke (2011.-2016.)	43
Tablica 23. Trajanje postupka prema maloljetnim osobama od prijave do pravomoćne odluke (2011.-2016.)	44

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Trend kretanja prijavljenih maloljetnih osoba (2011.-2016.)	18
Grafikon 2. Maloljetne osobe za koje je podnesen prijedlog za sankciju (2011.-2016.)	19
Grafikon 3. Maloljetne osobe kojima je izrečena sankcija (2011.-2016.)	20
Grafikon 4. Prikaz prijavljenih maloljetnih osoba prema vrsti kaznenog djela (2011.-2016.)	21
Grafikon 5. Prikaz maloljetnih osoba kojima je podnesen prijedlog za sankciju prema vrsti kaznenog djela (2011.-2016.)	22
Grafikon 6. Maloljetne osobe kojima je izrečena sankcija prema vrsti kaznenog djela (2011.-2016.)	23
Grafikon 7a. Sve prijavljene maloljetne osobe prema navršenim godinama života (2011.-2016.)	24
Grafikon 7b. Prijavljene maloljetnice prema navršenim godinama života (2011.-2016.)	24
Grafikon 8. Prijavljene maloljetne osobe prema državljanstvu (2011.-2016.)	25
Grafikon 9. Prijavljene maloljetne osobe prema stručnoj spremi (2011.-2016.)	26
Grafikon 10. Osuđene maloljetne osobe prema tome žive li roditelji zajedno ili odvojeno (2011.-2016.)	27
Grafikon 11. Osuđene maloljetne osobe prema tome s kim žive (2011.-2016.)	28
Grafikon 12. Prijavljene maloljetne osobe prema prethodnim sankcijama (2011.-2016.)	29
Grafikon 13a. Prijavljene maloljetne osobe prema sudioništvu (2011.-2016.)	31
Grafikon 13b. Prijavljene maloljetne osobe prema dobi supočinitelja (2011.-2016.)	31
Grafikon 14a. Podnesen prijedlog za sankciju maloljetnoj osobi prema sudioništvu (2011.-2016.)	33
Grafikon 14b. Podnesen prijedlog za sankciju maloljetnoj osobi prema dobi supočinitelja (2011.-2016.)	33
Grafikon 15. Razlozi nepokretanja kaznenog postupka prema maloljetnicima (2011.-2016.)	34
Grafikon 16. Razlozi obustave pripremnog postupka prema maloljetnicima (2011.-2016.)	35
Grafikon 17. Prijavljene maloljetne osobe prema vrsti odluke (2011.-2016.)	36
Grafikon 18. Podnesen prijedlog za izricanje sankcije (2011.-2016.)	37
Grafikon 19. Vrste odluka povodom prijedloga za sankciju (2011.-2016.)	38
Grafikon 20a. Osuđene starije maloljetne osobe prema izrečenim sankcijama (2011.-2016.)	40
Grafikon 20b. Osuđene starije maloljetne osobe kojima su izrečene odgojne mjere (2011.-2016.)	40
Grafikon 21. Osuđene mlađe maloljetne osobe prema izrečenim sankcijama – odgojnim mjerama	41
Grafikon 22. Prijavljene maloljetne osobe prema trajanju postupka od prijave do donošenja odluke	43
Grafikon 23. Trajanje postupka od prijave do pravomoćne odluke (2011. – 2016.)	44

ZAHVALE

Hvala svim sudionicima u ovom istraživanju za njihovo razumijevanje, strpljenje i vrijeme, svim profesionalcima koji su omogućili izvrstan uvid u njihov svakodnevni posao, njihove materijale i istraživanja, kao i studentima i mladim kolegicama bez čijeg entuzijazma ne bi bilo moguće realizirati ovu studiju. Posebno hvala dr. sc. Lani Petõ Kujundžić za sav njen rad u području maloljetničkog pravosuđa i zaštiti prava djece.

1. UVOD

1.1. PREGLED

Tijekom posljednjih nekoliko desetljeća, u velikom broju razvijenih država, primjećuje se znatan porast primjene alternativnih sankcija i neformalnih oblika postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Ovi trendovi u skladu su s međunarodnim preporukama o načinu postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela kako bi se izbjegle negativne posljedice provođenja formalnog kaznenog postupka na formiranje ličnosti maloljetnika (Puharić i Radić, 2015). Diverzija, definirana kao obustava ili nepokretanje kaznenog postupka u slučajevima kad je maloljetna osoba počinila lakše kazneno djelo, a sve okolnosti upućuju na zaključak da formalni kazneni postupak ne bi bio primjeren, jedan je od važnih aspekata takvog pristupa maloljetnim počiniteljima kaznenih djela.

S obzirom na to da je glavni cilj izbjeći formalni kazneni postupak prema maloljetnom počinitelju kaznenog djela, obično je to odluka državnog odvjetnika (Dünkel, 2009:148). U Hrvatskoj, kao i u mnogim drugim zemljama, diverzija može biti i odluka suda ako se nakon faze prijedloga za izricanje sankcije čini prikladnim obustaviti formalni kazneni postupak jer je njegova svrha već postignuta te daljnji tijek kaznenog postupka ne bi bio u najboljem interesu djeteta. Zakon o sudovima za mladež u Hrvatskoj daje mogućnost široke primjene načela svrhovitosti u svim stadijima kaznenog postupka prema maloljetnim osobama.

Temelj za primjenu mjera diverzije u kaznenom postupku upravo je načelo svrhovitosti, koje, u odnosu na načelo legaliteta kaznenog progona, ne zahtijeva provedbu formalnog postupka i donošenje sudske odluke u svim slučajevima. U zemljama koje uvažavaju načelo svrhovitosti, propisi omogućavaju državnom odvjetniku da odbaci kaznenu prijavu, i to ne samo uslučajevima maloljetnih nego i punoljetnih počinitelja kaznenih djela, kada to ima smisla s obzirom na beznačajnu narav počinjenog kaznenog djela, a ne kosi se sa specijalnom i generalnom prevencijom kao svrhom kaznenih sankcija (Puharić i Radić, 2015).

Hrvatska pripada krugu zemalja koje slijede načelo legaliteta i čije zakonodavstvo stoga tradicionalno ne ostavlja mogućnost eliminacije slučaja iz kaznenog postupka. No te zemlje, pa tako i naša, ipak predviđaju odstupanja od ovog načela u slučajevima maloljetnih počinitelja kaznenih djela odnosno u okviru zakonodavstva koje regulira kazneni postupak prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Važno je primijetiti kako je diverzija kroz primjenu načela svrhovitosti prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela odavno praksa hrvatskog pravosuđa. Najvažniji aspekt primjene načela svrhovitosti u Hrvatskoj je vezan uz stadij prethodnog postupka prema maloljetnom počinitelju kaznenog djela kada državni odvjetnik za mladež može donijeti bezuvjetnu i uvjetnu odluku o nepokretanju kaznenog postupka (Puharić i Radić, 2015).

1.2. KLJUČNI KONCEPTI I DEFINICIJE

Sve definicije u nastavku, osim definicije diverzije, preuzete su iz godišnjih statističkih izvješća Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske koja se odnose na maloljetne počinitelje kaznenih djela ([DZS], 2016, 7-9).

Definicija diverzije preuzeta je iz metodoloških smjernica projekta AWAY.

Maloljetni počinitelji kaznenih djela jesu osobe koje su u vrijeme počinjenja kaznenog djela imale navršених 14 godina, a nisu navršile 18 godina života. Maloljetnicima se za počinjena kaznena djela mogu izreći odgojne mjere, maloljetnički zatvor i sigurnosne mjere.

Mlađi maloljetnik jest osoba koja je u vrijeme počinjenja kaznenog djela navršila 14, a nije navršila 16 godina života, koja se ne može kazniti, nego joj se mogu izreći samo odgojne mjere.

Stariji maloljetnik jest osoba koja je u vrijeme počinjenja kaznenog djela navršila 16, a nije navršila 18 godina života, kojoj se mogu izreći odgojne mjere, a uz uvjete predviđene Zakonom o sudovima za mladež i kazna maloljetničkog zatvora.

Prijavljena osoba jest maloljetni počinitelj kaznenog djela prema kojem je postupak po kaznenoj prijavi i pripremni postupak završen.

Optužena osoba jest maloljetna osoba prema kojoj je kazneni postupak pred vijećem pravomoćno završen odlukom kojom je obustavljen postupak pred vijećem ili je izrečena sankcija (maloljetnički zatvor ili odgojne mjere).

Osuđena osoba jest maloljetni počinitelj kaznenog djela prema kojem je izrečena sankcija: kazna maloljetničkog zatvora, pridržaj maloljetničkog zatvora ili odgojna mjera.

Maloljetnički pravosudni sustav jest primarni sustav koji se bavi kaznenim djelima počinjenima od strane maloljetnih osoba u Hrvatskoj prema Zakonu o sudovima za mladež.

Odgojne mjere jesu mjere upozorenja, mjere pojačanog nadzora i zavodske mjere.

Mjere upozorenja jesu sudski ukor i posebne obveze, a izriču se kad treba utjecati na maloljetnikovu ličnost i ponašanje.

Mjere pojačanog nadzora jesu pojačana briga i nadzor, upućivanje u disciplinski centar te pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi. Izriču se kad za maloljetnikov odgoj i ispravan razvoj treba poduzeti trajnije mjere uz odgovarajući stručni nadzor i pomoć, a nije potrebno maloljetnikovo odvajanje od dotadašnje sredine.

Zavodske mjere jesu upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojni zavod i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu, a izriču se kad prema maloljetniku treba poduzeti trajnije i intenzivnije odgojne mjere ili mjere liječenja uz njegovo odvajanje od dotadašnje sredine.

Maloljetnički zatvor jest kazna lišenja slobode s posebnostima u odnosu na uvjete izricanja, trajanje, svrhu i sadržaj kazne.

Pridržaj maloljetničkog zatvora – sud može presudom izreći da je maloljetnik kriv za kazneno djelo i istodobno pridržati izricanje kazne maloljetničkog zatvora kad smatra da se izricanjem krivnje i prijetnjom naknadnog izricanja kazne može počinitelja odvratiti od daljnjih kaznenih djela. U tom slučaju sud maloljetniku uz presudu može izreći odgojnu mjeru pojačanog nadzora, upućivanja u disciplinski centar i jednu ili više posebnih obveza.

Sigurnosne mjere primjenjive na maloljetnike jesu: obvezno psihijatrijsko liječenje, obvezno liječenje od ovisnosti, obvezan psihosocijalni tretman, zabrana upravljanja motornim vozilom, zabrana približavanja, zabrana pristupa internetu, zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne maloljetničkog zatvora.

Diverzija je prema UNICEF-ovom dokumentu Toolkit on Diversion and Alternatives to Detention (2006) izdvajanje maloljetnih osoba u riziku iz formalnog postupanja policije, državnog odvjetništva i sudova za mladež te njihovo preusmjeravanje prema drugačijim načinima rješavanja problema sudskim i izvensudskim tijelima, izbjegavajući pritom negativne učinke formalnog postupka i kaznenopravne evidencije. Diverzija može započeti već u fazi kaznene prijave te se nastaviti do konačne odluke suda.

1.3. CILJ I ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Cilj ove studije je dati prikaz postojećih mehanizama diverzije u Hrvatskoj u kontekstu ukupnog kaznenopravnog sustava za mladež, te identificirati izazove i prepreke primjeni mjera diverzije u Hrvatskoj. Sukladno tome, postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

- Kakvo je stanje, kretanje i struktura kriminaliteta maloljetnih osoba u Hrvatskoj?
- Koje odluke je moguće donijeti u pojedinim fazama kaznenog postupkaž prema maloljetnim osobama u Hrvatskoj?
- Kako se primjenjuju relevantne EU direktive u kaznenopravnom sustavu za mladež u Hrvatskoj?
- Kako i koliko se diverzija primjenjuje u hrvatskom kaznenopravnom sustavu?
- Koja su iskustva maloljetnih osoba u diverziji i njihovih roditelja?
- Koje su prepreke u primjeni diverzije u Hrvatskoj?

1.4. METODOLOGIJA

Analiza rasprostranjenosti maloljetničkog kriminala, profili maloljetnih osoba, kao i analiza trendova kretanja diverzije i ostalih ishoda kaznenog postupka prema maloljetnim osobama u Hrvatskoj od 2011. do 2016., bazira se na podacima sadržanim u statističkim izvješćima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske. U nastavku prenosimo opis metodologije izrade tih izvješća (DZS, 2016, 7).

Podaci o maloljetnim prijavljenim osobama te o maloljetnim osobama za koje je podnesen prijedlog za sankciju kao i o maloljetnim osobama kojima je izrečena sankcija, prikupljaju se redovitim statističkim istraživanjima koja se koriste sljedećim statističkim izvještajima: Statistički izvještaj za maloljetnu osobu prema kojoj je postupak po kaznenoj prijavi i pripremni postupak završen (obrazac SK-3) i Statistički izvještaj za maloljetnu osobu prema kojoj je kazneni postupak pred vijećem pravomoćno završen (obrazac SK-4) (DZS, 2016, 7).

Statističke izvještaje ispunjavaju nadležna županijska i općinska državna odvjetništva nakon donošenja konačne odluke te nadležni županijski i općinski sudovi koji sude u prvom stupnju nakon što je postupak pravomoćno završen. Jedinice promatranja jesu maloljetni počinitelji kaznenih djela koji mogu biti počinitelji, supočinitelji, poticatelji ili pomagatelji. Obuhvat

kriminaliteta je potpun jer se statističkim istraživanjima obuhvaćaju svi maloljetni počinitelji kaznenih djela – prijavljeni, optuženi, odnosno oni za koje je podnesen prijedlog za sankciju te osuđeni, odnosno oni kojima je izrečena neka sankcija (DZS, 2016, 7).

Ako jedna osoba počini nekoliko kaznenih djela u stjecaju kao glavno djelo uzima se najteže kazneno djelo. Kad nekoliko osoba sudjeluje u počinjenju jednoga kaznenog djela svaki se sudionik smatra jedinicom promatranja. U tom slučaju svako će se djelo evidentirati kao obilježje kod svakog sudionika s tim da se odgovorom na posebno pitanje utvrđuje je li riječ o sudioništvu (DZS, 2016, 7).

Za prijavljene počinitelje kaznenih djela prikazani su podaci o kaznenim djelima, vrsti odluke, sjedištu i području nadležnosti državnog odvjetništva, ranijoj osudi, stjecaju i trajanju postupka. Za optužene počinitelje kaznenih djela prikazani su podaci o kaznenim djelima, vrsti odluke, sjedištu i području nadležnosti suda, godinama života, spolu i trajanju postupka (DZS, 2016, 7). Za osuđene počinitelje kaznenih djela kojima su izrečene sankcije prikazani su podaci o kaznenim djelima, izrečenim sankcijama, pokušaju, ranijim osudama, godinama života, spolu, sudioništvu, stjecaju, sjedištu i području nadležnosti suda, državljanstvu i školskoj spremi (DZS, 2016, 7).

Podaci o ishodima diverzije za prijavljene maloljetne osobe ili maloljetne osobe kojima je izrečena sankcija, s posebnim naglaskom na čimbenike koji doprinose zadovoljstvu diverzijom kao i čimbenike koji ograničavaju uspjeh diverzije prikupljeni su intervjuima i fokus grupama s osobama koje rade u kaznenom pravosuđu ili u sustavu zaštite djece u različitim dijelovima zemlje: Zagreb (glavni grad Hrvatske, 790017 stanovnika), Rijeka (grad na Kvarneru, Sjeverni Jadran, 191641 stanovnika), Split (grad u Dalmaciji, Južni Jadran, 178102 stanovnika), Varaždin (grad u Varaždinskoj županiji, sjever države, 49946 stanovnika) i Čakovec (sjever zemlje, 27104 stanovnika uključujući i velik udio Romske manjine).

Devetnaest sudionika u ovom istraživanju, koji su stručnjaci različitih profila i koji su na različite načine uključeni u kaznenopravni sustav za mladež u Hrvatskoj, sudjelovali su dobrovoljno te su putem obrasca informiranog pristanka bili upoznati s ciljevima i svrhom istraživanja kao i razlozima zbog kojih su pozvani da sudjeluju u istraživanju. Svim sudionicima je rečeno kako ne postoje rizici ako sudjeluju u istraživanju kao niti direktni osobni dobitak od sudjelovanja u istraživanju, ali da sudjelovanjem mogu pridonijeti boljem razumijevanju diverzije u Hrvatskoj. Obrazac informiranog pristanka bio je dijelom razgovora

s istraživačem, ali je bio i u pisanom obliku te je kao takav potpisan od strane svakog sudionika u istraživanju i istraživača. Sudionici su dobrovoljno pristali na sudjelovanje u istraživanju uručanjem potpisanog obrasca informiranog pristanka istraživaču.

Također, provedena je i analiza posebnih odredbi sudova za mladež uzimajući u obzir diverziju kao i prava maloljetnih osoba u kaznenom postupku na temelju prakse 25 suradnika pri sudovima za mladež u različitim dijelovima Hrvatske, navođenjem konkretnih pojedinačnih slučajeva i ukazivanjem na prednosti i nedostatke promatranoga. Istraživanje je provela dr. sc. Lana Petö Kujundžić, predsjednica Odjela za mladež Županijskog suda u Zagrebu.

Percepcije maloljetnih osoba o pravosudnom sustavu za maloljetne osobe u Hrvatskoj prikupljene su istim ranijim istraživanjem (Petö Kujundžić, 2016) na uzorku od 110 djece u Hrvatskoj. U konačnici, iskustva maloljetnih osoba s diverzijom prikazana u ovom izvještaju bazirana su na uzorku od 72 maloljetnih počinitelja prekršaja koji su podvrgnuti diverziji na način da su uključeni u STOP program od strane zagrebačke policije u razdoblju od 2013. do 2016. godine. Te podatke kontinuirano prikuplja Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i drugih stručnjak za mladež.

1.5. OGRANIČENJA

Službene statistike kriminaliteta često se koriste kao izvor podataka u kriminološkim istraživanjima jer je to najdostupniji izvor podataka o kriminalitetu maloljetnika. U ovom izvješću nisu korišteni podaci dobiveni metodom samoiskaza jer oni u Hrvatskoj još uvijek nisu dostupni: Hrvatska je 2013. godine po prvi puta sudjelovala u ISRD (International Self-Reported Delinquency) istraživanju, no budući da su sudjelovala samo dva grada, uzorak nije reprezentativan za cijelu zemlju.

Uzimajući u obzir općenite nedostatke proizašle iz prijave od strane građana i načina na koji funkcioniraju određene razine pravosudnog sustava, u većini kriminoloških studija korišteni su samo podaci o prijavljenim maloljetnim osobama dostupni od strane policije.

Prijavljene maloljetne osobe ujedno su i maloljetni počinitelji kaznenih djela prema kojima se postupci baziraju na temelju zaključenih prijava. Broj prijavljenih maloljetnika mnogo je bliži stvarnom stanju maloljetničkog kriminala od broja maloljetnika za koje je podnesen prijedlog za sankciju ili kojima je izrečena sankcija jer je dopušteno i čak preporučeno pravilo odgovarajućeg opsega diskrecije u svim fazama kaznenog postupka i na svim razinama djelovanja pravosudnog sustava za maloljetne počinitelje kaznenih djela. U ovom izvješću koriste se podaci o prijavljenim maloljetnim osobama, ali i o maloljetnim osobama za koje je podnesen prijedlog za sankciju (optuženi) te o maloljetnim osobama kojima je izrečena sankcija (osuđeni) jer je od interesa ne samo maloljetnički kriminalitet, nego i socijalna kontrola maloljetničkog kriminaliteta.

2. DJECA I MLADI U HRVATSKOM KAZNENOM PRAVU

2.1. PREVALENCIJA POJAVE

Kriminologija maloljetničke delinkvencije ima dugu tradiciju u Hrvatskoj. Istraživanja koja su se razvila tijekom protekla tri desetljeća bila su fokusirana na fenomenologiju i etiologiju maloljetničke delinkvencije kao i na prevenciju maloljetničke delinkvencije te učinkovitost sustava sudovanja za mladež.

Iako svi izvori upućuju na masovno povećanje broja kaznenih djela počinjenih od strane maloljetnika, a osobito broja nasilnih kaznenih djela maloljetnih osoba tijekom devedesetih godina u većini europskih zemalja (Killias i sur., 2004), interes je osobito velik za maloljetnički kriminalitet u postsocijalističkim zemljama srednje i jugoistočne Europe zbog krupnih političkih, gospodarskih i društvenih promjena s kojima su se te zemlje morale suočiti tijekom navedenog razdoblja.

Brojni su autori (Cajner Mraović, Butorac i Kešetović, 2014; Enzmann i Podana, 2010; Sijerčić-Čolić, 2012; Steketei i Gruszczyńska, 2010) čija istraživanja vode do istih zaključaka o porastu maloljetničkog kriminala u tranzicijskim zemljama tijekom devedesetih godina prošloga stoljeća, nakon čega dolazi postupni, ali više-manje konstantan pad, uglavnom nakon 2005. godine. Hrvatska je jedna od takvih zemalja. Nakon raspada komunističke jugoslavenske federacije, usred rata u Hrvatskoj, Republika Hrvatska je do 1992. priznata kao neovisna i suverena država. Brze društvene promjene koje su se dogodile u Hrvatskoj tijekom rata i poslijeratnog razdoblja utjecale su na trendove u maloljetničkom kriminalitetu.

Koristeći podatke Saveznog ureda za istrage (FBI) u Sjedinjenim Američkim Državama, UN-ovog svjetskog istraživanja kriminala, Interpolu i godišnjih statističkih izvješća, Cajner Mraović i Stamatel (2000) usporedile su promjene u trendovima maloljetničkog kriminaliteta diljem Europe i Sjedinjenih Američkih Država unutar posljednja dva desetljeća dvadesetoga stoljeća. Uočile su kako su stope maloljetničkog kriminaliteta u Zapadnoj Europi relativno stabilne, dok srednjoeuropske zemlje, uključujući i Hrvatsku, bilježe povećanje broja maloljetnih osumnjičenika nakon 1990. godine. Na temelju službenih policijskih statistika, Cajner Mraović, Asančaić i Derk (2015) uspoređuju trendove prijavljenih svih kaznenih djela maloljetnika, nasilnih kaznenih djela i kaznenih djela protiv imovine koja su počinili maloljetnici u Hrvatskoj u razdoblju od 2000. do 2013. godine. Iako je ukupan broj prijavljenih maloljetnih osoba stabilan ili čak u blagom padu tijekom promatranog razdoblja, vidljiv je izniman porast odnosno pad u određenim godinama i određenim vrstama kaznenih djela koji može stvoriti pogrešan dojam o alarmantnim promjenama. Navedeno se posebice odnosi na oscilacije broja prijavljenih

za maloljetnička ubojstva i silovanja zbog niskih vrijednosti apsolutnih brojki. Značajne fluktuacije tijekom promatranog razdoblja uočljive su i kod broja prijavljenih maloljetnih osoba za provalnu krađu i krađu: postoji pad u prijavljenim krađama te porast u prijavljenim provalnim krađama maloljetnika. Rezultati studije pokazuju kako takvo precizno razmatranje otkriva neke dugoročne i značajne promjene u maloljetničkom kriminalitetu što je indikativno kada se govori o maloljetničkom kriminalitetu u uvjetima intenzivnih društvenih promjena.

Međutim, u Hrvatskoj još uvijek postoje opća uvjerenja o kontinuiranom dramatičnom povećanju stopa maloljetničkog kriminala od kraja 1990-ih pa sve do danas. Takve javne percepcije se uglavnom ne temelje na rezultatima relevantnih istraživanja ili recentnih službenih statistika, već na medijskom izvještavanju o konkretnim slučajevima maloljetnih počinitelja kaznenih djela i to uglavnom onih s teškim posljedicama. Problem danas nastaje zbog toga što se priče o mladim ljudima koji počine brutalna kaznena djela u svrhu stjecanja materijalne koristi ili samo za zabavu brzo šire i ljudi lako izgube osjećaj točnog mjesta gdje se kazneno djelo dogodilo pa je moguće da netko u Hrvatskoj danas osjeća da mu prijete nasilje mladih počinjeno bilo kada i bilo gdje u svijetu.

Drugi problem jest medijska prezentacija: problem maloljetničkog kriminala koji je izvan kontrole puni naslovnice dnevnih novina i web portala kako bi se senzacijom privuklo čitatelje. Dileme o opsegu problema maloljetničke delinkvencije također postoje i u netranzijskim europskim zemljama, ali su zbog stabilnosti relevantnih društvenih institucija daleko manje izražene. Međutim, uočava se još jedna dilema: treba li maloljetnički pravosudni sustav postati stroži prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, posebice prema maloljetnicima koji su počinitelji teških nasilnih kaznenih djela? Takva filozofija pruža malo prostora za ideju preusmjeravanja, tj. prema Dünkelu (2009: 147), "kako bi se izbjeglo eventualno stigmatiziranje državnih intervencija u korist one blaže i s obzirom na buduću društvenu integraciju prikladniji pristup".

Kada se zaključke donosi na temelju službene policijske statistike kriminaliteta to se mora učiniti s oprezom, a njihovo se ograničenje mora uzeti u obzir: ti brojevi ne odražavaju samo kriminalne aktivnosti, već i spremnost žrtava da prijave kazneno djelo policiji kao i vjerojatnost da ga policija registrira. Nadalje, ograničenja podrazumijevaju veliku dilemu u tumačenju

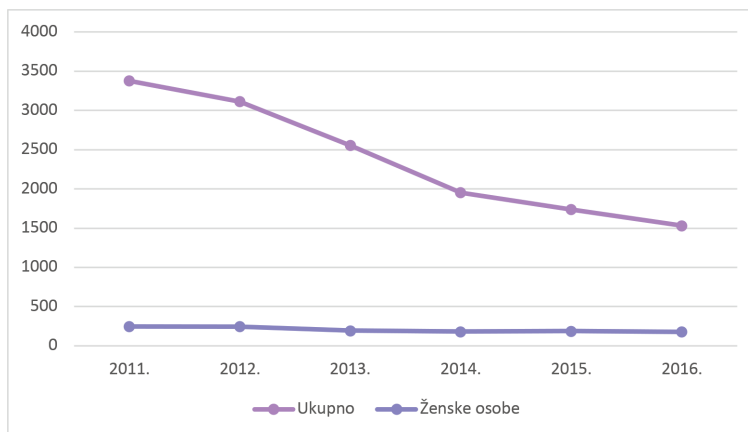
podataka i otvaraju mogućnosti za bitno različita pa čak i proturječna tumačenja podataka prikazanih u Tablici 1 i Grafikonu 1. Moglo bi biti upitno je li silazni trend kretanja maloljetničkog kriminaliteta uistinu pozitivan jer on ne mora nužno značiti nižu razinu kriminalnih ponašanja maloljetnih osoba, nego može također odražavati loše funkcioniranje mehanizama formalne i neformalne socijalne kontrole.

Također treba primijetiti da, unatoč trendu smanjenja broja prijavljenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela u promatranom razdoblju, postoji znatan porast trenda udjela maloljetnica u ukupnom broju maloljetnih počinitelja kaznenih djela, odnosno stabilan trend broja prijavljenih maloljetnica. To znači da se populacija maloljetnih počinitelja kaznenih djela s vremenom mijenja na način da u njoj ima sve više osoba ženskog spola.

Tablica 1
Prijavljene maloljetne osobe (2011. – 2016.)

Godina	Ukupno	Ženske osobe	
		N	%
2011.	3 376	247	7,3
2012.	3 113	246	7,9
2013.	2 553	193	7,6
2014.	1 952	181	9,3
2015.	1 739	188	10,8
2016.	1 532	178	11,6

Izvor: Državni zavod za statistiku

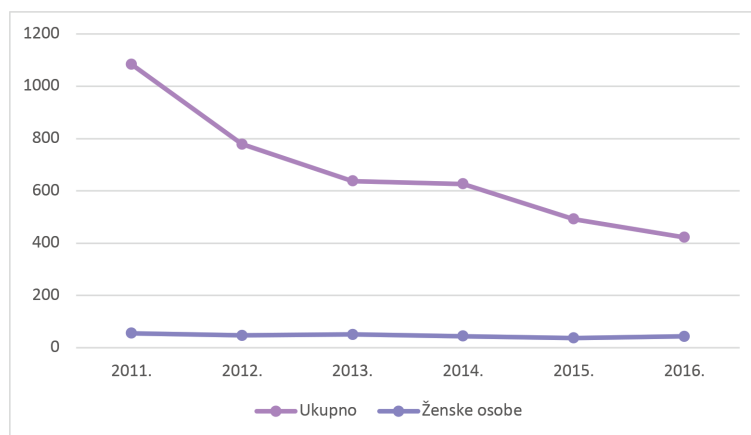
Grafikon 1. Trend kretanja prijavljenih maloljetnih osoba (2011.-2016.)

Podaci iz Tablice 2 i Tablice 3, kao i iz pripadajućih grafikona, otkrivaju uglavnom silazne trendove kretanja broja maloljetnika s prijedlogom za sankciju i maloljetnika s izrečenom sankcijom u Hrvatskoj između 2011. i 2016. Ipak, ponovo je očit trend porasta relativnog udjela osoba ženskog spola, odnosno stabilan trend njihovog apsolutnog broja

Tablica 2
Maloljetne osobe za koje je podnesen prijedlog za sankciju (2011.-2016.)

Godina	Ukupno	Ženske osobe	
		N	%
2011.	1 084	55	5,1
2012.	778	47	6,0
2013.	637	51	8,0
2014.	626	44	7,0
2015.	492	37	7,5
2016.	422	43	10,2

Izvor: Državni zavod za statistiku

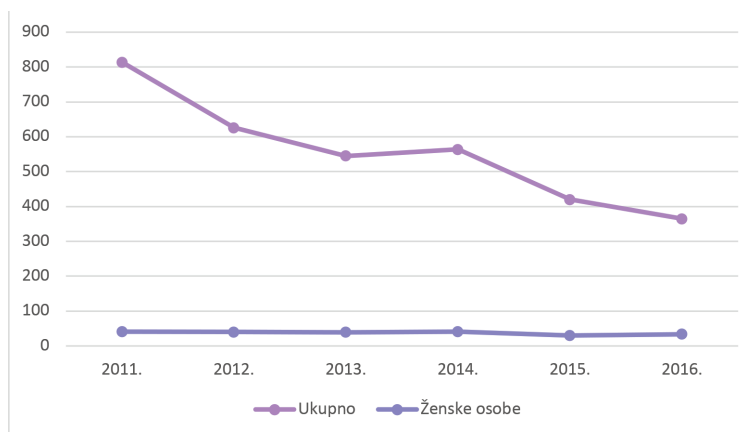

Grafikon 2. Maloljetne osobe za koje je podnesen prijedlog za sankciju (2011.-2016.)

Tablica 3
Maloljetne osobe kojima je izrečena sankcija (2011.-2016.)

Godina	Ukupno	Ženske osobe	
		N	%
2011.	814	41	5,0
2012.	626	40	6,4
2013.	545	39	7,2
2014.	564	41	7,3
2015.	420	30	7,1
2016.	365	34	9,3

Izvor: Državni zavod za statistiku

Grafikon 3. Maloljetne osobe kojima je izrečena sankcija (2011.-2016.)

U naredne tri tablice i grafikona promatramo trendove kretanja broja maloljetnih osoba koje su u Hrvatskoj u razdoblju od 2011. do 2016. godine prijavljene za različite vrste kaznenih djela (Tablica 4 i Grafikon 4.), odnosno za koje je podnesen prijedlog za sankciju (Tablica 5 i Grafikon 5.) te kojima je izrečena neka kaznena sankcija (Tablica 6 i Grafikon 6.) prema vrsti kaznenog djela.

Podaci prikazani u tablicama 4-6 pokazuju kontinuirano smanjenje broja prijavljenih maloljetnih osoba, zatim maloljetnih osoba za koje je podnesen prijedlog za sankciju i maloljetnih osoba s izrečenom sankcijom prema vrsti kaznenog djela. Također treba primijetiti da je razina maloljetničkog seksualnog kriminala znatno niža od maloljetničkog kriminala protiv života i tijela te maloljetničkog imovinskog kriminala. Međutim, maloljetni seksualni kriminalitet uključen je u analizu zbog složenosti pojedinačnih i društvenih posljedica takvog oblika kriminalnog ponašanja, pogotovo u maloljetničkoj dobi.

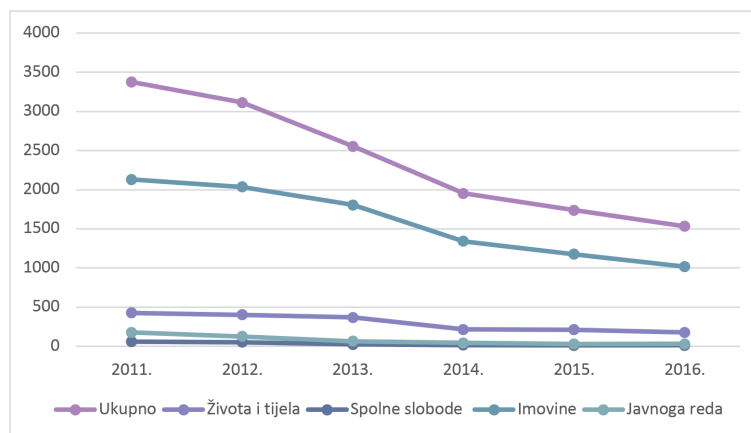
Već je uvodno istaknuto kako je broj prijavljenih maloljetnih osoba najbliži stvarnom stanju kriminaliteta te dobne skupine na nekom području pa je u tom smislu vrijedno istaknuti da su se u promatranom razdoblju relativni udjeli maloljetnih počinitelja kaznenih djela protiv spolne slobode i maloljetnih počinitelja kaznenih djela protiv javnog reda u ukupnoj masi maloljetnih počinitelja kaznenih djela gotovo upola smanjili. S jedne strane možemo biti zadovoljni takvim trendovima, no kako je također uvodno upozoreno, ostaje ipak dilema oko porijekla toga trenda, pogotovo kod kaznenih djela protiv spolne slobode s obzirom da su upravo kod te vrste kriminala visoke razine tamne brojke odnosno neprijavljenih kaznenih djela. Također, postavlja se pitanje je li smanjenje broja prijavljenih maloljetnika za kaznena djela protiv javnog reda odraz stvarnog trenda ili sve veće senzibilizacije na nasilje i nered na javnom mjestu, pogotovo u urbanim sredinama.

Naposljetku, treba uočiti i činjenicu da, uz silazni trend svih vrsta kaznenih djela, u promatranom razdoblju ostaju stabilni relativni udjeli kaznenih djela protiv života i tijela i kaznenih djela protiv imovine u ukupnom kriminalitetu maloljetnika.

Tablica 4
Prijavljene maloljetne osobe prema vrsti kaznenog djela (2011.-2016.)

Godina	Ukupno	Života i tijela		Spolne slobode		Imovine		Javnog reda	
		N	%	N	%	N	%	N	%
2011.	3 376	425	12,6	59	1,47	2 131	63,1	177	5,2
2012.	3 113	401	12,9	53	1,7	2 034	65,3	125	4,0
2013.	2 553	368	14,4	23	0,9	1 805	70,7	65	2,5
2014.	1 952	214	11,0	15	0,8	1 342	68,7	42	2,1
2015.	1 739	210	12,1	11	0,6	1 177	67,7	29	1,7
2016.	1 532	177	11,6	13	0,8	1 017	66,4	31	2,0

Izvor: Državni zavod za statistiku

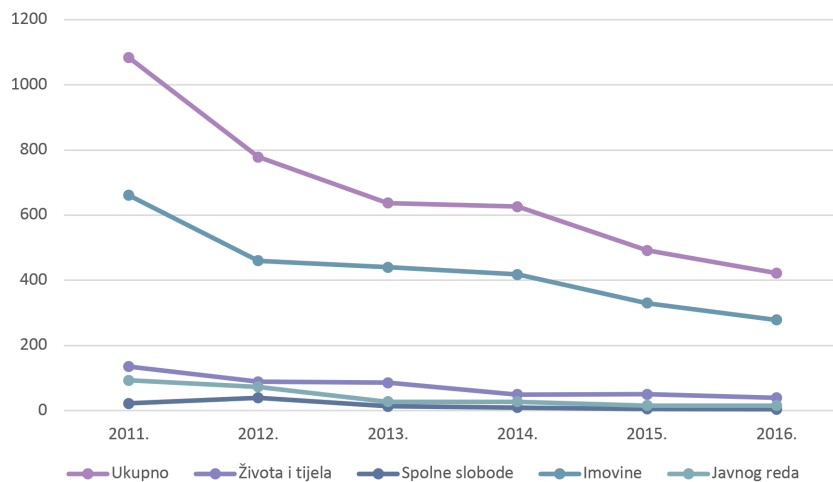
Grafikon 4. Prikaz prijavljenih maloljetnih osoba prema vrsti kaznenog djela (2011.-2016.)

Tablica 5

Podnesen prijedlog za sankciju maloljetnoj osobi prema vrsti kaznenog djela (2011.-2016.)

Godina	Ukupno	Života i tijela		Kaznena djela protiv				Javnog reda	
		N	%	Spolne slobode		Imovine		N	%
				N	%	N	%	N	%
2011.	1 084	135	12,5	22	2,0	661	61,0	93	8,6
2012.	778	88	11,3	39	5,0	460	59,1	73	9,4
2013.	637	85	13,3	13	2,0	440	69,1	27	4,2
2014.	626	49	7,8	9	1,4	418	66,8	27	4,3
2015.	492	50	10,2	5	1,0	330	67,0	15	3,1
2016.	422	39	9,2	4	0,9	278	65,9	15	3,5

Izvor: Državni zavod za statistiku

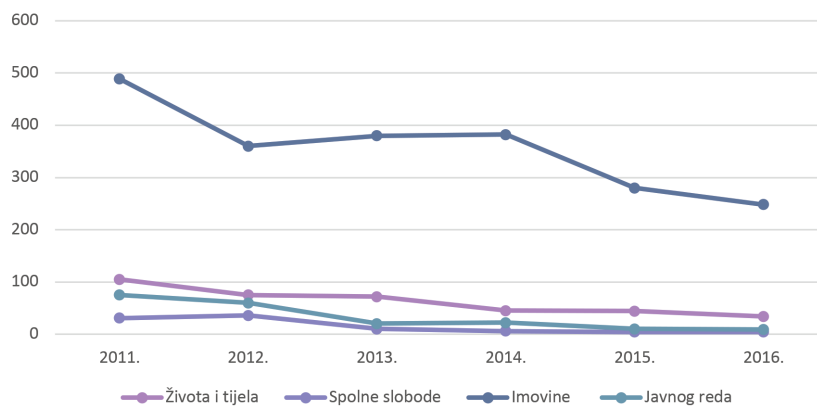
Grafikon 5. Prikaz maloljetnih osoba kojima je podnesen prijedlog za sankciju prema vrsti kaznenog djela (2011.-2016.)

Tablica 6

Izrečena sankcija maloljetnoj osobi prema vrsti kaznenog djela (2011. – 2016.)

Godina	Ukupno	Života i tijela		Kaznena djela protiv				Javnog reda	
		N	%	Spolne slobode		Imovine		N	%
				N	%	N	%	N	%
2011.	814	105	12,9	31	3,8	489	60,1	75	9,2
2012.	626	75	11,9	36	5,7	360	57,5	60	9,6
2013.	545	72	13,2	10	1,8	380	69,7	20	3,7
2014.	564	45	8,0	6	1,1	382	67,7	22	3,9
2015.	420	44	10,5	4	1,0	280	66,7	10	2,4
2016.	365	34	9,3	4	1,1	248	67,9	9	2,5

Izvor: Državni zavod za statistiku

Grafikon 6. Maloljetne osobe kojima je izrečena sankcija prema vrsti kaznenog djela (2011.-2016.)

2.2. PROFIL MALOLJETNIH POČINITELJA KAZNENIH DJELA U HRVATSKOJ

Prethodno smo pokazali kretanje ukupnog broja prijavljenih maloljetnih osoba u promatranom razdoblju s obzirom na spol. U ovom dijelu rada detaljnije se bavimo profilom maloljetnih počinitelja kaznenih djela u Hrvatskoj pa tu analizu započinjemo detaljnijim pregledom prijavljenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela s obzirom na dob i spol.

Tablica 7

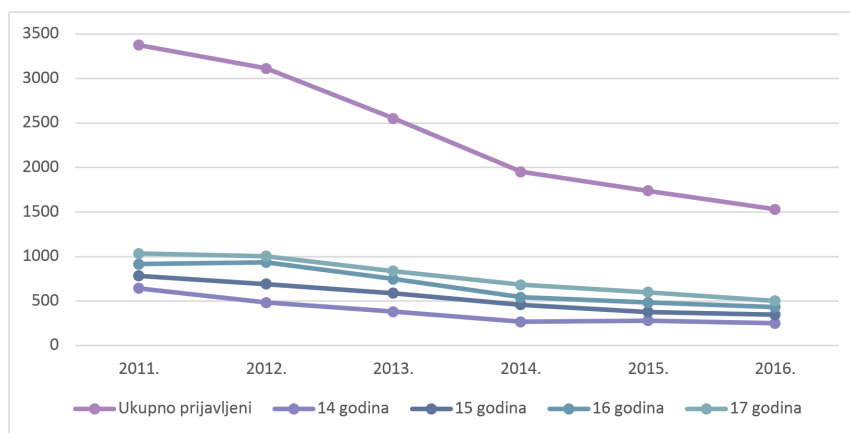
Prijavljene maloljetne osobe prema navršenim godinama života (2011. – 2016.)

Godina	Prijavljene maloljetne osobe		Navršene godine života							
	N	N (Ž)	14		15		16		17	
	N	N (Ž)	N	N (Ž)	N	N (Ž)	N	N (Ž)	N	N (Ž)
2011.	3376	247	642	54	783	67	916	51	1035	75
2012.	3113	246	483	45	691	59	935	76	1004	66
2013.	2553	193	381	26	588	61	747	60	837	46
2014.	1952	181	267	19	458	52	543	66	684	44
2015.	1739	188	280	32	378	42	482	56	599	58
2016.	1532	178	251	36	347	33	432	52	502	57

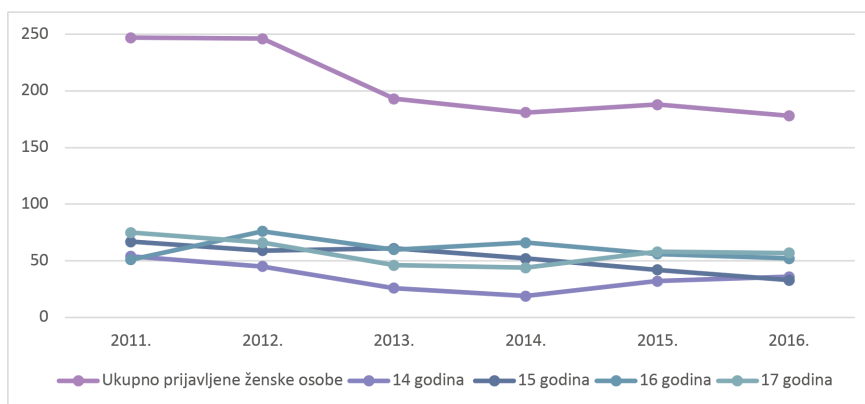
Izvor: Državni zavod za statistiku

*N (Ž) – broj ženskih osoba

Iz podataka sadržanih u Tablici 7 te pripadajućim grafikonima (Grafikon 7a. i Grafikon 7b.) možemo uočiti jednake silazne trendove broja prijavljenih maloljetnih osoba s obzirom na njihovu dob. Također, možemo vidjeti da prethodno istaknuti stabilan trend prijavljenih maloljetnica vrijedi u svakoj promatranoj dobnoj kategoriji.

Grafikon 7a. Sve prijavljene maloljetne osobe prema navršnim godinama života (2011.-2016.)

Grafikon 7b. Prijavljene maloljetnice prema navršnim godinama života (2011.-2016.)

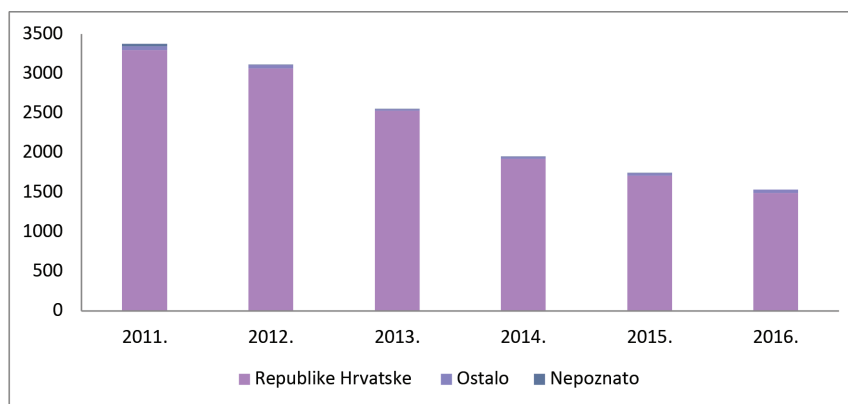
2.2. PROFIL MALOLJETNIH POČINITELJA KAZNENIH DJELA U HRVATSKOJ

S obzirom na pojačana migracijska kretanja zadnjih godina, u nastavku analize promatramo državljanstvo maloljetnih osoba koje su u promatranom petogodišnjem razdoblju u Hrvatskoj bile prijavljene za neko kazneno djelo.

Tablica 8
Prijavljene maloljetne osobe prema državljanstvu (2011. – 2016.)

Godina	Ukupno	Državljanstvo		
		Republike Hrvatske	Ostalo	Nepoznato
2011.	3 376	3297	51	28
2012.	3 113	3069	42	2
2013.	2 553	2532	15	6
2014.	1 952	1923	27	2
2015.	1 739	1713	25	1
2016.	1 532	1494	38	-

Izvor: Državni zavod za statistiku

Grafikon 8. Prijavljene maloljetne osobe prema državljanstvu (2011.-2016.)

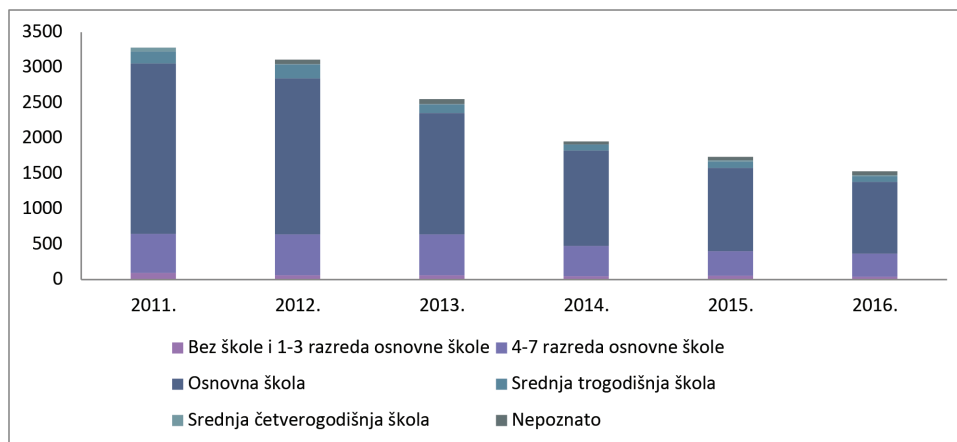
Iz Tablice 8 je vidljivo da gotovo sve prijavljene maloljetne osobe u Republici Hrvatskoj imaju hrvatsko državljanstvo te da je broj prijavljenih maloljetnih osoba, koje nisu hrvatski državljani, zanemariv, odnosno da se kreće od samo jedne osobe u 2011. godini do 38 osoba u 2016. godini. Pritom, valja upozoriti da se ne radi o kontinuiranom trendu porasta broja prijavljenih maloljetnih osoba koje nisu hrvatski državljani, nego o slučajnim oscilacijama.

S obzirom na to da su obilježja školovanja važan indikator budućeg kriminalnog ponašanja maloljetnika, u sljedećoj tablici promatramo školsku spremu prijavljenih maloljetnih osoba u Hrvatskoj.

Tablica 9
Prijavljene maloljetne osobe prema školskoj spremi (2011. – 2016.)

Godina	Ukupno	Školska sprema					Nepoznato
		Bez škole i 1 - 3 razreda osnovne škole	4 - 7 razreda osnovne škole	Osnovna škola	Srednja trogodišnja škola	Srednja četvergodišnja škola	
2011.	3376	97	550	2413	168	56	92
2012.	3113	64	577	2205	201	4	62
2013.	2553	64	575	1716	125	8	65
2014.	1952	50	428	1349	88	2	35
2015.	1739	57	345	1179	89	20	49
2016.	1532	42	325	1014	83	14	54

Izvor: Državni zavod za statistiku

Grafikon 9. Prijavljene maloljetne osobe prema stručnoj spremi (2011.-2016.)

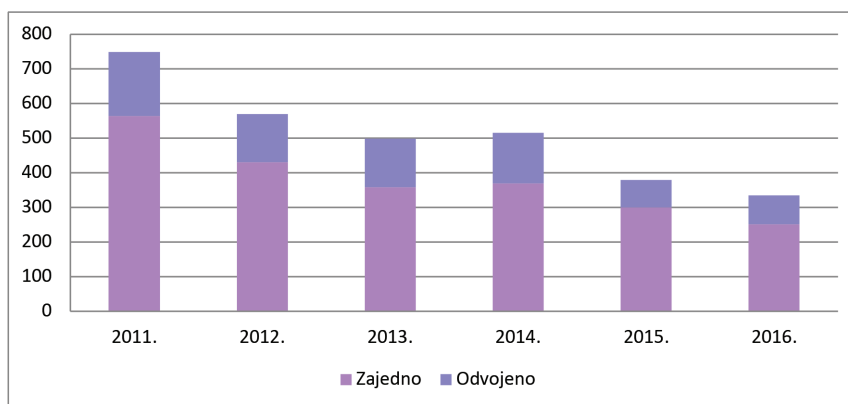
Iz prezentiranih podataka možemo se uvjeriti da u populaciji prijavljenih maloljetnih osoba u Hrvatskoj u promatranom razdoblju dominiraju osobe sa završenom osnovnom školom. S obzirom na to da se radi o dobnoj skupini osoba između četrnaeste i osamnaeste godine života ovaj je podatak sasvim očekivan. S aspekta mogućnosti rehabilitacije i resocijalizacije bitno je istaknuti da je zanemariv broj maloljetnika koji su bez škole ili sa završenim samo jednim do tri razreda osnovne škole.

U nastavku analize bavimo se nekim obilježjima obitelji maloljetnika koji su u promatranom petogodišnjem razdoblju u Hrvatskoj bili prijavljeni ili osuđeni za kazneno djelo.

Tablica 10
Osuđene maloljetne osobe prema tome žive li roditelji zajedno ili odvojeno (2011. – 2016.)

Godina	Ukupno	Roditelji žive zajedno		Roditelji žive odvojeno	
		N	%	N	%
2011.	814	564	69,29	185	22,73
2012.	626	431	68,85	139	22,20
2013.	545	359	65,87	140	25,69
2014.	564	370	65,60	145	25,71
2015.	420	300	71,43	80	19,05
2016.	365	252	69,04	83	22,74

Izvor: Državni zavod za statistiku

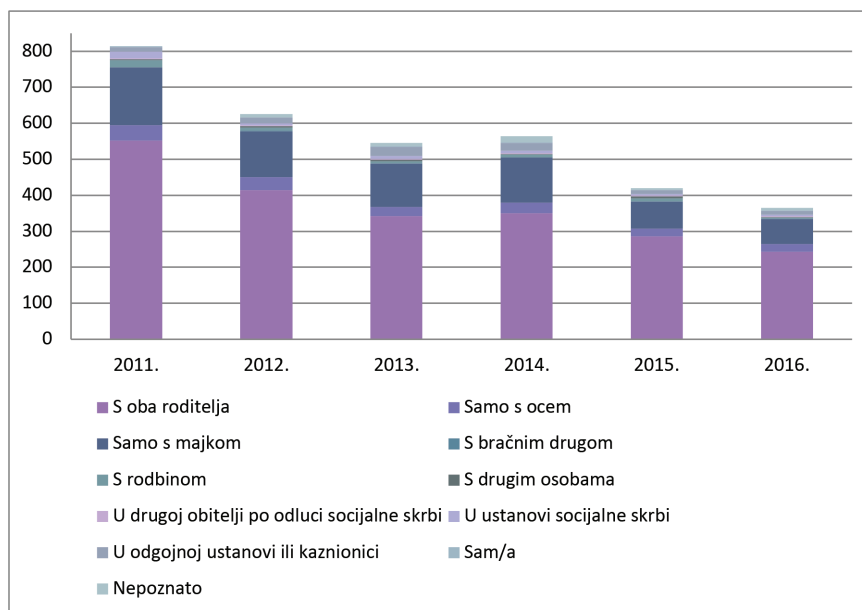

Grafikon 10. Osuđene maloljetne osobe prema tome žive li roditelji zajedno ili odvojeno (2011.-2016.)

Struktura obitelji je važan potencijalno rizični i zaštitni čimbenik svih poremećaja u ponašanju maloljetnika, pa tako i onih kriminalnog karaktera. Stoga u Tablici 10 i Grafikonu 10. promatramo kretanje broja prijavljenih maloljetnih osoba čiji roditelji žive zajedno, odnosno odvojeno. Iz prezentiranih podataka možemo uočiti u tom pogledu relativno stabilnu situaciju u promatranom razdoblju: kod otprilike četvrtine prijavljenih maloljetnika roditelji žive odvojeno.

Tablica 11
Osudene maloljetne osobe prema tome s kim žive (2011. – 2016.)

Godina	S oba roditelja	Samo s ocem	Samo s majkom	S bračnim drugom	S rodbinom	S drugim osobama	U drugoj obitelji po odluci socijalne skrbi	U ustanovi socijalne skrbi	U odgojnoj ustanovi ili kaznionici	Sam/a	Nepoznato
2011.	552	43	160	-	20	3	3	18	12	3	/
2012.	414	36	127	3	8	4	3	6	16	-	9
2013.	343	25	120	1	6	4	3	7	26	2	8
2014.	351	29	125	1	8	1	3	6	21	3	16
2015.	286	21	76	1	8	5	3	4	10	2	4
2016.	243	22	69	1	3	2	2	5	10	2	6

Grafikon 11. Osudene maloljetne osobe prema tome s kim žive (2011.-2016.)

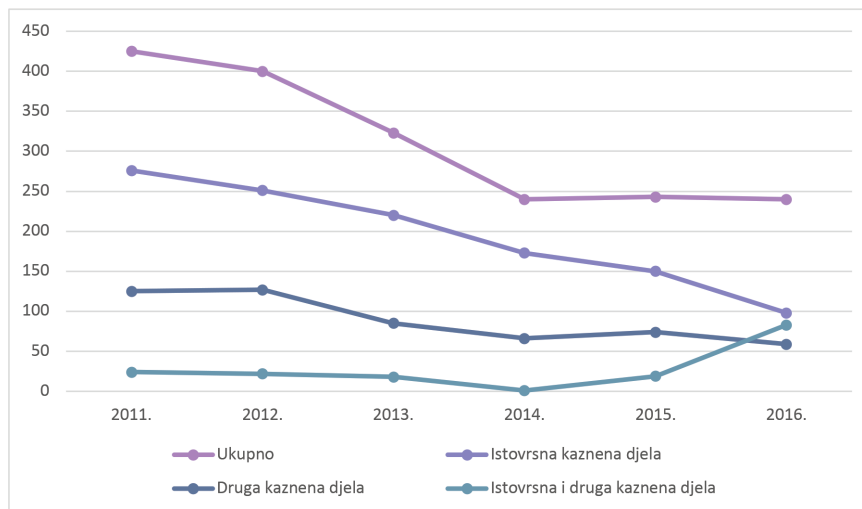
Iz prezentiranih podataka (Tablica 11 i Grafikon 11.) razvidno je da većina maloljetnika kojima je izrečena neka kaznena sankcija živi s oba roditelja, a da zatim po učestalosti slijede one maloljetne osobe koje žive samo s majkom, dok se na trećem mjestu po učestalosti nalaze one osuđene maloljetne osobe koje žive samo s ocem. Sasvim su zanemarive brojke osuđenih maloljetnika koji žive s nekim drugim osobama. Valja također upozoriti da se ovdje radi o maloljetnicima kojima je izrečena neka sankcija i kod kojih se može pretpostaviti da imaju lošije obiteljske prilike nego maloljetnici koji su prethodno selektirani iz kaznenog postupka primjenom načela svrhovitosti.

U nastavku analize bavimo se modalitetima kriminalnog ponašanja maloljetnika koji indiciraju kriminološku prognozu tih mladih osoba.

Tablica 12
Prijavljene maloljetne osobe prema prethodnim sankcijama (2011.-2016.)

Godina	Ukupno	Prethodne sankcije					
		Istovrsna kaznena djela		Druga kaznena djela		Istovrsna i druga kaznena djela	
		N	%	N	%	N	%
2011.	425	276	64,9	125	27,7	24	5,6
2012.	400	251	62,8	127	31,8	22	5,5
2013.	323	220	68,1	85	26,3	18	5,6
2014.	252	173	68,7	66	26,2	13	5,2
2015.	243	150	61,7	74	30,5	19	7,8
2016.	240	98	40,8	59	24,6	83	34,6

Izvor: Državni zavod za statistiku

Grafikon 12. Prijavljene maloljetne osobe prema prethodnim sankcijama (2011.-2016.)

Kriminalni povrat je indikator neuspješnog kaznenog postupka i neučinkovitih sankcija. Važno je primijetiti oscilacije u kriminalnom povratu kod maloljetnika u Hrvatskoj u promatranom šestogodišnjem razdoblju. Konkretnije: očit je pad trenda maloljetničkog kriminalnog povrata do 2016., no u 2016. prisutno je četiri puta više maloljetnih kriminalnih povratnika koji su počinili kaznena djela istoga tipa, ali i druge oblike. Iste je godine bilo znatno manje maloljetnih kriminalnih povratnika koji su počinili kaznena djela istog tipa, a nešto manje i onih maloljetnih kriminalnih povratnika koji su počinili druga kaznena djela.

Jedan od punoljetnih sudionika u ovom istraživanju ovako opisuje maloljetnike u diverziji te kako im pristupiti kako bi se smanjio rizik od počinjenja kriminalnih djela:

Obično imate u praksi da su njihova ponašanja usko povezana sa situacijom u obitelji. Nerijetko su ta djeca zlostavljana, zanemarena. Već bi se u tim ranijim fazama njihove živote dobi trebalo znati prepoznati. To su djeca koja se skitaju, koja bježe od kuće, koje tražimo. To su djeca koja su prepuštena sama sebi. Bilo bi poželjno upravo takvu djecu, koja potječu iz takvih rizičnih obitelji, ne kažnjavati, već ih uključiti u neki rad sa stručnjacima različitih profila. Prvi znak koji se vidi na vani su ocjene i izostanci s nastave.

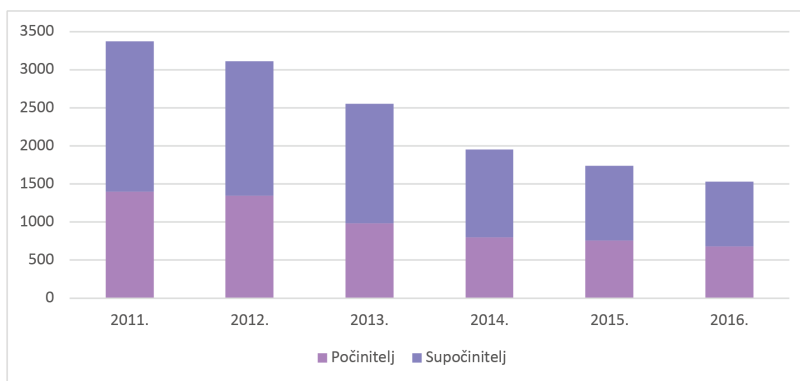
Dakle, ispravna rana intervencija izvedena na način da je u najboljem interesu djeteta je očito ujedno i najbolji čimbenik prevencije kriminalnog povrata.

Sudioništvo je sljedeća bitna karakteristika kriminalnog ponašanja koja kod maloljetnih osoba ima posebno značenje. Mladi, a pogotovo maloljetnici, rjeđe sami čine kaznena djela nego punoljetni delinkventi. Zajedništvo općenito, pa i pri kriminalnim radnjama, više odgovara mentalitetu mladih. Nerijetko su u drugom planu neposredne svrhe koje se postižu zajedničkim činjenjem nekog delikta, a primarna je želja za zajedničkim uzbudljivim doživljajima i stjecanjem iskustva, iskušavanjem snage i odvažnosti, samopotvrđivanjem, stjecanjem odgovarajućeg statusa i pripadanjem skupini vršnjaka. Pojedinaac sam često i nema delinkventne namjere, nego se tek u zajedništvu sa skupinom vršnjaka njegova aktivnost delinkventno usmjerava jer se ne želi izložiti predbacivanjima da je "kukavica" i "izdajica", odnosno diskriminaciji od strane vršnjaka.

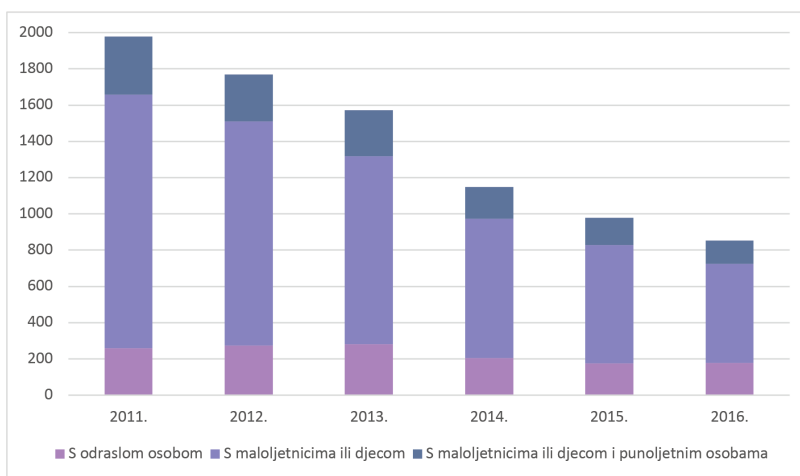
Tablica 13
Prijavljene maloljetne osobe prema sudioništvu (2011.-2016.)

Godina	Ukupno	Kazneno djelo počinjeno kao				Kazneno djelo počinjeno u sudioništvu					
		Počinitelj		Supočinitelj		S odraslom osobom		S maloljetnicima ili djecom		S maloljetnicima ili djecom i punoljetnim osobama	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
2011.	3 376	1 398	41,4	1 978	58,6	259	13,09	1 398	70,68	321	16,23
2012.	3 113	1 345	43,2	1 768	56,8	273	15,44	1 236	69,91	259	14,65
2013.	2 553	982	38,5	1 571	61,5	281	17,89	1 037	66,01	253	16,1
2014.	1 952	803	41,1	1 149	58,9	204	17,75	769	66,93	176	15,32
2015.	1 739	761	43,8	978	56,2	175	17,89	654	66,87	149	15,23
2016.	1 532	679	44,3	853	55,7	179	20,98	545	63,89	129	22,13

Izvor: Državni zavod za statistiku

Grafikon 13a. Prijavljene maloljetne osobe prema sudioništvu (2011.-2016.)

Grafikon 13b. Prijavljene maloljetne osobe prema dobi supočinitelja (2011.-2016.)

Iz podataka prezentiranih u Tablici 13 vidimo da maloljetnici u našoj zemlji, u pravilu, za sudionike u kriminalnoj aktivnosti imaju vršnjake, a rijetko punoljetne osobe. S kriminalno-prognostičkog stajališta osobito su zanimljiva sudioništva maloljetnih i mlađih punoljetnih osoba jer je poznato da odrasle osobe često vješto potiču djecu da za njih čine razna i brojna kaznena djela te ih za to i osposobljavaju. Mogući su i slučajevi gdje maloljetne osobe navode djecu da za njih krađu imajući na umu njihovu kaznenu neodgovornost. Međutim, čini se da je ta pojava u našoj zemlji rijetka. Iz grafikona 13a i 13b se možemo uvjeriti da su ti trendovi stabilni u promatranom razdoblju.

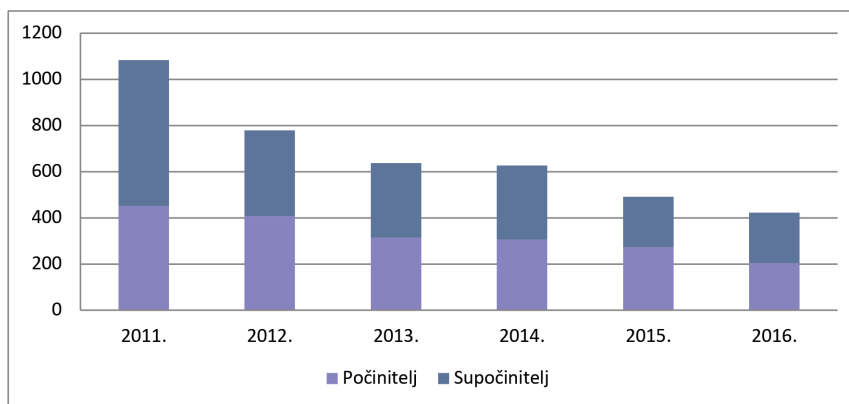
Ipak, valja naglasiti da sudioništvo maloljetnika pri izvršenju kaznenog djela nosi u sebi rizik nastupanja težih posljedica. Na primjer, pri grupnom izvršenju seksualnog delikta maloljetnik može posebno okrutno ponižavati i zlostavljati žrtvu u nastojanju da prikrije neiskustvo, strah, stid, gađenje, odnosno u želji da ostavi što bolji dojam na sudionike. Na sličan se način izazovno ponašanje može pretvoriti u nasilje na javnom mjestu odnosno u vandalizam i huliganizam, nepristojno dobacivanje ženskoj osobi u pokušaj silovanja, bezazleno nadmetanje u tešku tjelesnu ozljedu, nošenje oružja radi prestiža i zastrašivanja u ubojstvo, sitna krađa u kojoj su maloljetni počinitelji zatečeni u razbojničku krađu.

Podaci sadržani u Tablici 14 pokazuju kako maloljetnici u Hrvatskoj, kojima je u promatranom razdoblju podnesen prijedlog za sankciju, u gotovo polovici slučajeva čine kazneno djelo u sudioništvu. Kada promatramo samo taj dio populacije maloljetnih počinitelja kaznenih djela koji su počinili kazneno djelo u sudioništvu, možemo se uvjeriti da kao sudionike u najvećem broju slučajeva (oko 80%) imaju svoje vršnjake, odnosno također osobe u dobi do 18 godina života. Vrlo rijetko se kao sudionici pojavljuju odrasle osobe, a iznimno rijetka su sudioništva maloljetnika i s vršnjacima i s odraslim osobama. Možemo, dakle, pretpostaviti, kako je dobar dio tih sudioništva u činjenju kaznenih djela produkt mladenačke potrebe za dokazivanjem u skupini vršnjaka. Iz pripadajućeg grafičkog prikaza razabiremo da se radi o stabilnim trendovima.

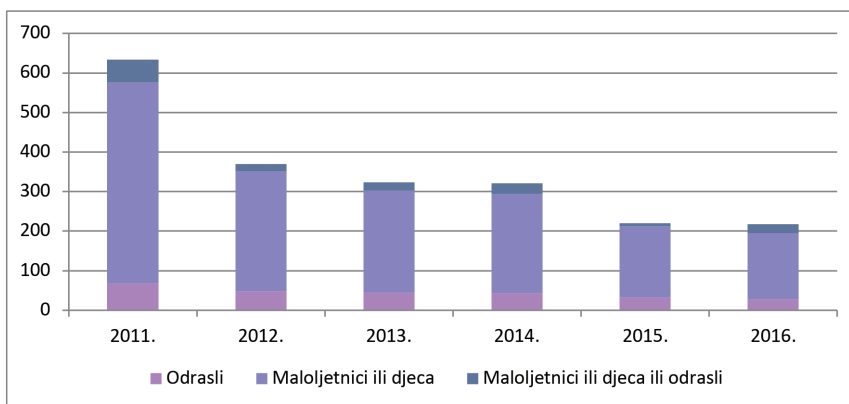
Tablica 14
Podnesen prijedlog za sankciju maloljetnoj osobi prema sudioništvu (2011.-2016.)

Godina	Ukupno	Kazneno djelo počinjeno kao				Kazneno djelo počinjeno u sudioništvu					
		Počinitelj		Supočinitelj		S odraslom osobom		S maloljetnicima ili djecom		S maloljetnicima ili djecom i punoljetnim osobama	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
2011.	1084	451	41,6	633	58,4	68	10,74	508	80,25	57	9,0
2012.	778	408	52,44	370	47,56	49	13,24	302	81,62	19	5,14
2013.	637	314	49,29	323	50,71	45	13,93	258	79,88	20	6,19
2014.	626	305	48,72	321	51,28	44	13,71	250	77,88	27	8,41
2015.	492	272	55,28	220	44,72	33	15,00	180	81,82	7	3,18
2016.	422	204	48,31	218	51,66	28	12,84	167	76,61	23	10,55

Izvor: Državni zavod za statistiku

Grafikon 14a. Podnesen prijedlog za sankciju maloljetnoj osobi prema sudioništvu (2011.-2016.)

Grafikon 14b. Podnesen prijedlog za sankciju maloljetnoj osobi prema dobi supočinitelja (2011.-2016.)

2.3. MALOLJETNE OSOBE U DIVERZIJI I U KAZNENOM POSTUPKU

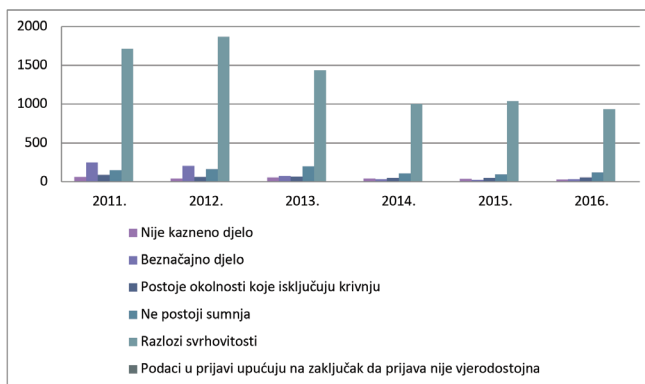
Kao što je ranije spomenuto, prema aktualnom hrvatskom zakonodavstvu, moguće je preusmjeravanje u kaznenom postupku prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela u svakom stadiju kaznenog postupka. U sljedećim tablicama nalaze se podaci o broju preusmjerenih maloljetnika prijavljenih u promatranom razdoblju u Hrvatskoj temeljem primjene načela svrhovitosti.

Iz podataka prezentiranih u Tablici 15 možemo se uvjeriti kako je primjena načela svrhovitosti dominantan razlog za nepokretanje kaznenog postupka prema maloljetnim osobama te u promatranom razdoblju oscilira od tri četvrtine do čak preko četiri petine ukupnog broja slučajeva u kojima kazneni postupak prema maloljetnoj osobi nije pokrenut.

Tablica 15
Prijavljene maloljetne osobe – postupci nisu pokrenuti (2011.-2016.)

		Ukupno	Nije kazneno djelo	Beznačajno djelo	Postoje okolnosti koje isključuju krivnju	Ne postoji sumnja	Razlozi svrhovitosti	Podaci u prijavi upućuju na zaključak da prijava nije vjerodostojna
2011.	N	2 253	58	244	85	149	1 717	-
	%		2,5	10,8	3,8	6,6	76,2	-
2012.	N	2 341	40	206	61	163	1 871	-
	%		1,7	8,8	2,6	7	80	-
2013.	N	1 826	55	74	64	198	1 435	-
	%		3	4,1	3,5	10,8	78,6	-
2014.	N	1 235	40	31	50	108	1 004	-
	%		3,2	2,5	4	8,7	81,3	-
2015.	N	1 242	36	21	50	94	1 041	-
	%		2,9	1,7	4	7,6	83,8	-
2016.	N	1 170	28	30	53	118	939	2
	%		2,4	2,6	4,5	10	80,3	0,2

Izvor: Državni zavod za statistiku

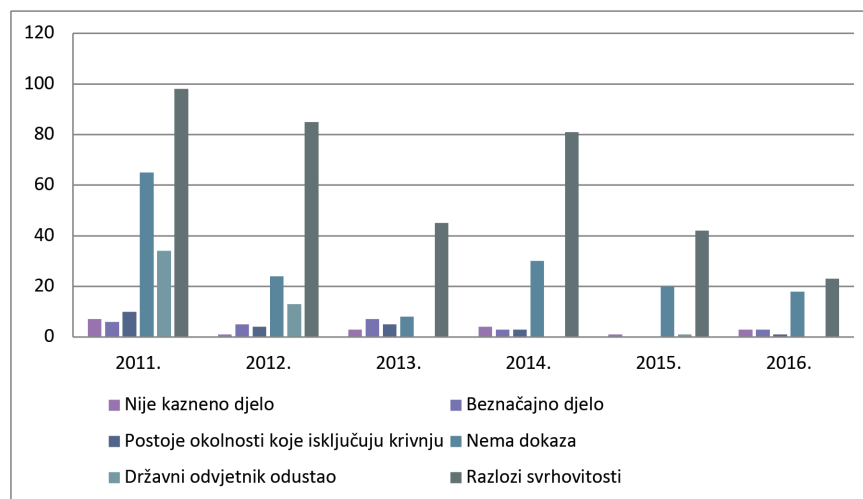
Grafikon 15. Razlozi nepokretanja kaznenog postupka prema maloljetnicima (2011.-2016.)

Iz podataka prezentiranih u Tablici 16 jasno je kako je primjena načela svrhovitosti dominantan razlog i u slučaju obustave pripremnog postupka: od nešto manje od polovice pa do dvije trećine obustava pripremnog postupka događa se upravo iz tog razloga.

Tablica 16
Prijavljene maloljetne osobe – pripremini postupak obustavljen (2011.-2016.)

Godina		Ukupno	Nije kazneno djelo	Beznačajno djelo	Postoje okolnosti koje isključuju krivnju	Nema dokaza	Državni odvjetnik odustao	Razlozi svrhovitosti
2011.	N	220	7	6	10	65	34	98
	%	100	3,2	2,7	4,5	29,5	15,5	44,5
2012.	N	132	1	5	4	24	13	85
	%	100	0,8	3,8	3	18,2	9,8	64,4
2013.	N	68	3	7	5	8	-	45
	%	100	4,4	10,3	7,4	11,8	-	66,2
2014.	N	121	4	3	3	30	-	81
	%	100	3,3	2,5	2,5	25,8	-	66,9
2015.	N	64	1	-	-	20	1	42
	%	100	1,6	-	-	31,25	1,6	65,6
2016.	N	48	3	3	1	18	-	23
	%	100	6,3	6,3	2,1	37,5	-	47,9

Izvor: Državni zavod za statistiku

Grafikon 16. Razlozi obustave pripremnog postupka prema maloljetnicima (2011.-2016.)

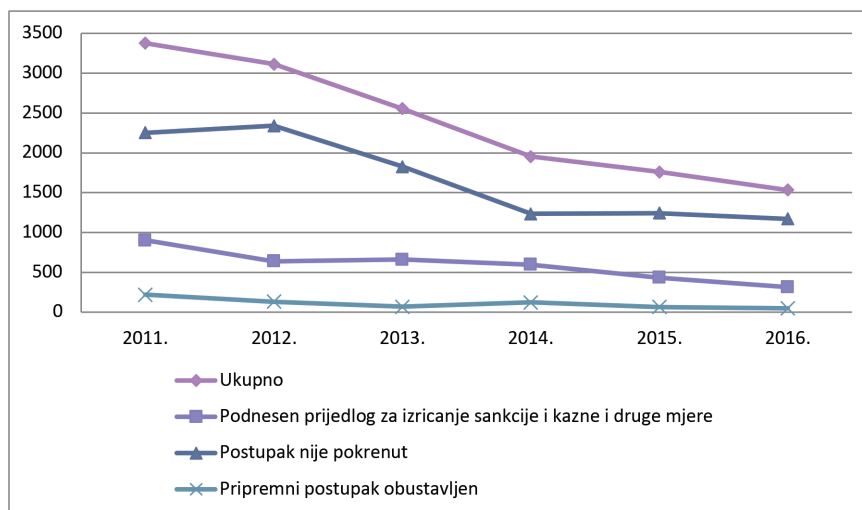
2.4. ISHODI KAZNENOG POSTUPKA PREMA MALOLJETNIM OSOBAMA U HRVATSKOJ

U sljedećim tablicama nalaze se glavni ishodi kaznenog postupka prema prijavljenim maloljetnim osobama.

Tablica 17
Prijavljene maloljetne osobe prema vrsti odluke (2011.-2016.)

Godina	Ukupno	Podnesen prijedlog za izricanje sankcije i kazne i druge mjere		Postupak nije pokrenut		Pripremni postupak obustavljen	
		N	%	N	%	N	%
2011.	3 376	903	26,7	2 253	66,7	220	6,5
2012.	3 113	640	20,6	2 341	75,2	132	4,2
2013.	2 553	659	25,8	1 826	71,5	68	2,7
2014.	1 952	596	30,5	1 235	63,3	121	6,2
2015.	1 759	433	24,6	1 242	70,6	64	3,6
2016.	1 532	314	20,5	1 170	76,4	48	3,1

Izvor: Državni zavod za statistiku

Grafikon 17. Prijavljene maloljetne osobe prema vrsti odluke (2011.-2016.)

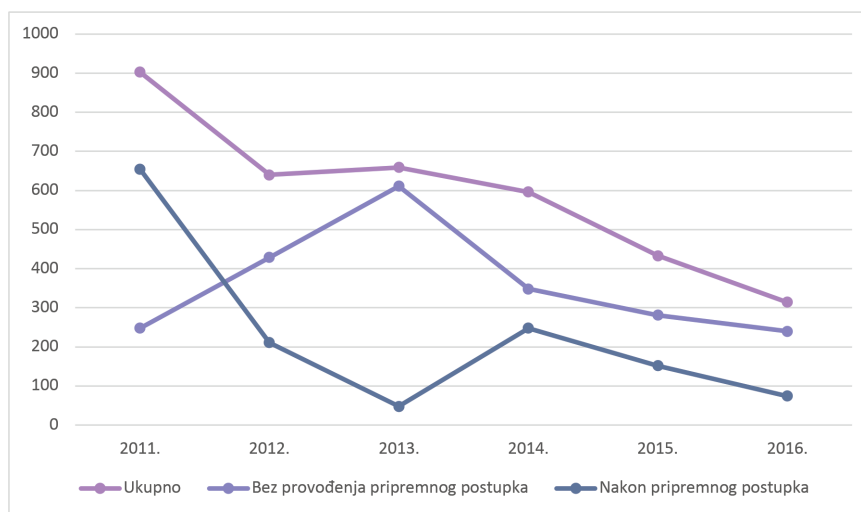
Podaci prezentirani u Tablici 17 i Grafikonu 17. pokazuju kako se za znatan broj prijavljenih maloljetnika u Hrvatskoj (između 63,3% u 2014. godini i 76,4% u 2016. godini) nakon postupka povodom kaznene prijave ne nastavlja formalni kazneni postupak.

Tablica 18

Prijavljene maloljetne osobe – podnesen prijedlog za izricanje sankcije i kazne i druge mjere (2011.-2016.)

Godina	Ukupno	Bez provođenja pripremnog postupka		Nakon pripremnog postupka	
		N	%	N	%
2011.	903	248	27,5	655	72,5
2012.	640	429	67,0	211	32,9
2013.	659	611	92,7	48	7,3
2014.	596	348	58,4	248	41,6
2015.	433	281	64,9	152	35,1
2016.	314	240	76,4	74	23,6

Izvor: Državni zavod za statistiku

Grafikon 18. Podnesen prijedlog za izricanje sankcije (2011.-2016.)

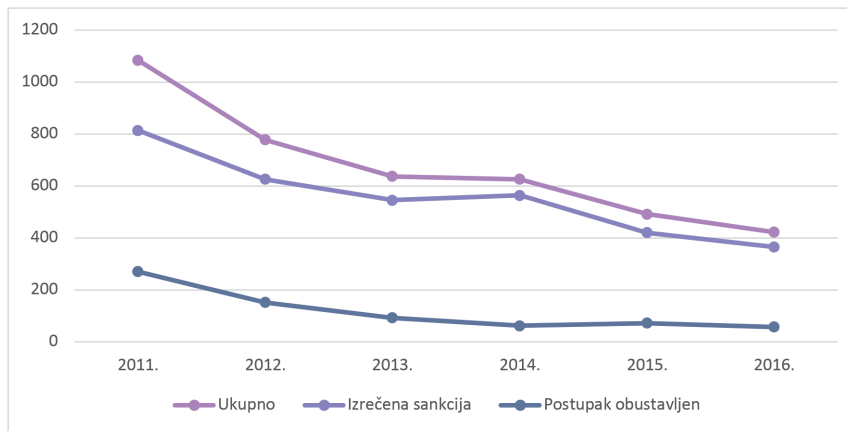
Iz Grafikona 18 očito je da postoje oscilacije u omjeru podnesenog prijedloga za sankciju bez prethodnog postupka i poslije pripremnog postupka. Međutim, ako gledamo relativne udjele, možemo se uvjeriti da od 2014. godine dolazi do kontinuiranog povećanja podnesenih prijedloga za sankciju bez pripremnog postupka, što se ne vidi iz samostalnog trenda u Grafikonu 18.

Tablica 19

Podnesen prijedlog sankcije maloljetnoj osobi prema vrsti odluke (2011.-2016.)

Godina	Ukupno	Izrečena sankcija		Postupak obustavljen	
		N	%	N	%
2011.	1 084	814	75,1	270	24,9
2012.	778	626	80,5	152	19,5
2013.	637	545	86,6	92	14,4
2014.	626	564	90,1	62	9,9
2015.	492	420	85,4	72	14,6
2016.	422	365	86,5	57	13,5

Izvor: Državni zavod za statistiku

Grafikon 19. Vrste odluka povodom prijedloga za sankciju (2011.-2016.)

Iz podataka sadržanih u Tablici 19 možemo se uvjeriti kako je izostanak nastavka kaznenog postupka u fazi koja se odvija pred sudom za mladež relativno znatno rjeđi nego što smo prethodno vidjeli u fazi nakon postupka povodom kaznene prijave. Očito da je diverzija u obliku načela svrhovitosti dobro primijenjena u prethodnoj fazi kaznenog postupka i da se prijedlog za izricanje sankcije podnosi u slučajevima u kojima je to zaista potrebno kako bi se postigla svrha kaznenog postupka i kaznenih sankcija, a to je odgoj, preodgoj i ispravan razvoj maloljetnog počinitelja kaznenog djela. Također, možemo uočiti kontinuirani silazni trend obustava postupka pred sudom za mladež u promatranom razdoblju.

2.4.

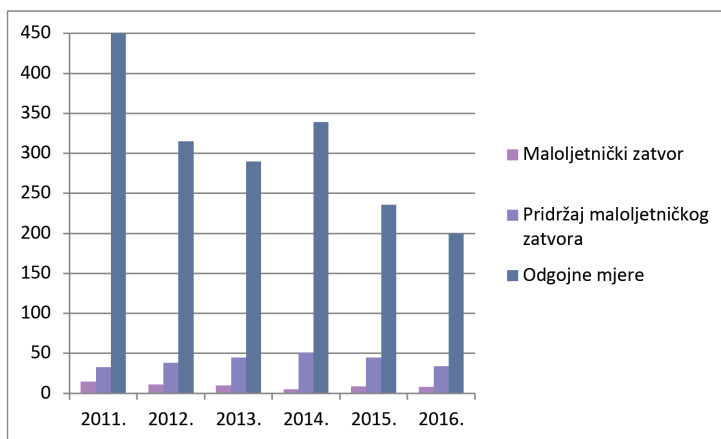
ISHODI KAZNENOG POSTUPKA PREMA MALOLJETNIM OSOBAMA U HRVATSKOJ

Iako su predmet ove analize maloljetne osobe koje su izdvojene iz formalnog kaznenog postupka, slijedi kratak prikaz ishoda kaznenog postupka za one maloljetne počinitelje kaznenih djela kojima je ipak izrečena neka sankcija. Napominjemo da odvojeno promatramo mlađe i starije maloljetnike s obzirom na činjenicu da je mlađim maloljetnicima moguće izreći isključivo odgojne mjere dok se starijim maloljetnicima, osim odgojnih mjera, može izreći i kazna maloljetničkog zatvora.

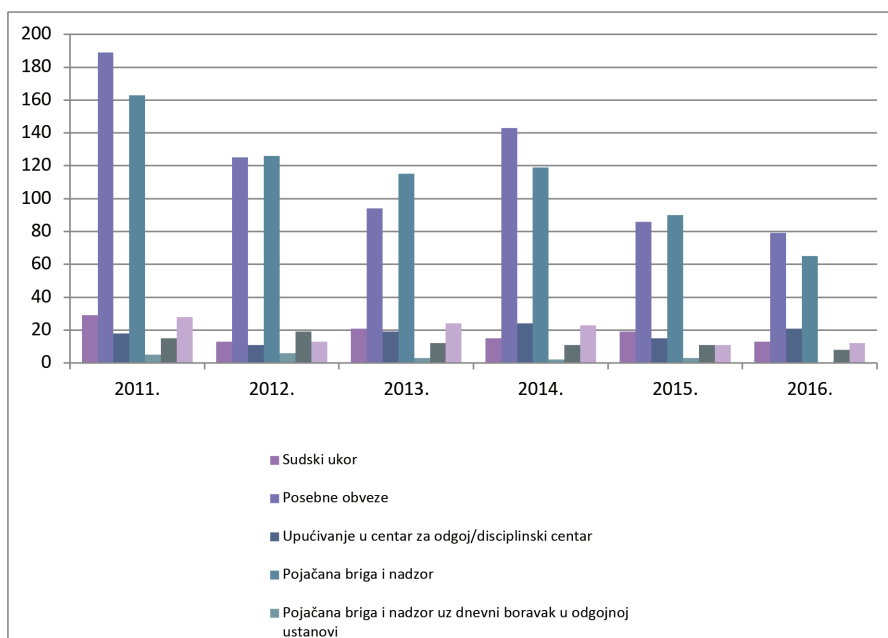
Tablica 20
Osudene starije maloljetne osobe prema izrečenim sankcijama (2011. – 2016.)

	2011.		2012.		2013.		2014.		2015.		2016.	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ukupno svi maloljetnici	814		626		545		564		420		365	
Stariji maloljetnici	498		364		345		395		290		242	
Maloljetnički zatvor	15	3,01	11	3,02	10	2,90	5	1,27	9	3,10	8	3,31
Pridržaj maloljetničkog zatvora	33	6,63	38	10,44	45	13,04	51	12,91	45	15,52	34	14,05
Odgojne mjere	450	90,36	315	86,54	290	84,06	339	85,82	236	81,38	200	82,26
Sudski ukor	29	5,82	13	3,57	21	6,09	15	3,80	19	6,55	13	5,37
Posebne obveze	189	37,95	125	34,34	94	27,25	143	36,20	86	29,66	79	32,64
Upućivanje u centar za odgoj/disciplinski centar	18	3,61	11	3,02	19	5,51	24	6,08	15	5,17	21	8,68
Pojačana briga i nadzor	163	32,73	126	34,62	115	33,33	119	30,13	90	31,03	65	26,86
Pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi	5	1	6	1,65	3	0,87	2	0,22	3	1,03	-	-
Upućivanje u odgojnu ustanovu	15	3,01	19	5,22	12	3,48	11	2,78	11	3,79	8	3,31
Upućivanje u odgojni zavod	28	5,62	13	3,57	24	6,96	23	5,82	11	3,79	12	3,31
Upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu	3	0,6	2	0,55	2	0,58	2	0,51	1	0,34	2	0,83

Izvor: Državni zavod za statistiku

Grafikon 20a. Osuđene starije maloljetne osobe prema izrečenim sankcijama (2011.-2016.)

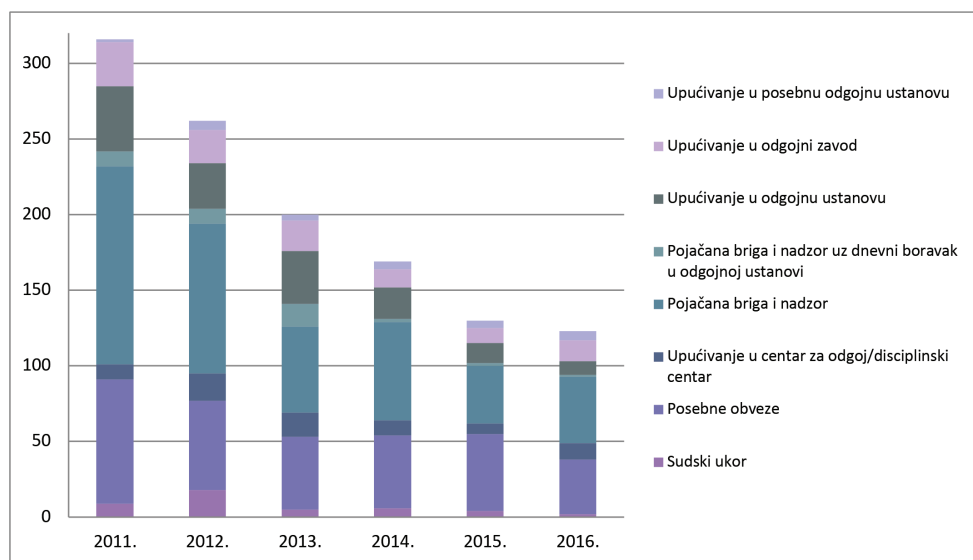
Grafikon 20b. Osuđene starije maloljetne osobe kojima su izrečene odgojne mjere (2011.-2016.)

Tablica 21

Osuđene mlađe maloljetne osobe prema izrečenim sankcijama – odgojnim mjerama (2011. – 2016.)

	2011.		2012.		2013.		2014.		2015.		2016.	
Ukupno svi maloljetnici	814		626		545		564		420		365	
Mladi maloljetnici	316		262		200		169		130		123	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Sudski ukor	9	2,85	18	6,88	5	2,5	6	3,55	4	3,08	2	1,63
Posebne obveze	82	25,95	59	22,52	48	24,0	48	28,40	51	39,23	36	29,27
Upućivanje u centar za odgoj/disciplinski centar	10	3,16	18	6,87	16	8,0	10	5,92	7	5,38	11	8,94
Pojačana briga i nadzor	131	41,46	99	37,79	57	28,5	65	38,46	38	29,23	44	35,77
Pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi	10	3,16	10	2,62	15	7,5	2	1,18	2	1,54	1	0,81
Upućivanje u odgojnu ustanovu	43	13,61	30	11,45	35	17,5	21	12,43	13	10,0	9	7,3
Upućivanje u odgojni zavod	29	9,18	22	8,40	20	10,0	12	7,10	10	7,69	14	11,38
Upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu	2	0,63	6	2,29	4	2,0	5	2,96	5	3,85	6	4,88

Izvor: Državni zavod za statistiku

Grafikon 21. Osuđene mlađe maloljetne osobe prema izrečenim sankcijama – odgojnim mjerama

Iz podataka sadržanih u Tablicama 20 i 21 te pripadajućim grafikonima, jasno je da se u oko čak 90% slučajeva starijim maloljetnicima izriču odgojne mjere. Kazna maloljetničkog zatvora izriče se sasvim iznimno u oko 3% slučajeva, a relativno je nešto češće izricanje pridržaja kazne maloljetničkog zatvora (oko 6% slučajeva). Među odgojnim mjerama, dominiraju izvaninstitucionalne odgojne mjere što je i očekivano s obzirom na kriterije i svrhu odgojnih mjera.

Kod mlađih maloljetnika je situacija što se tiče odgojnih mjera gotovo identična pa je odabir pojačana briga i nadzor u oko polovici slučajeva, a u nešto više od četvrtine slučajeva izriču se posebne obveze. S obzirom na stremljenja u modernom kaznenom pravosuđu za mladež, bilo bi dobro kad bismo u narednim razdobljima imali trend porasta zastupljenosti posebnih obveza. Zasad su ovi trendovi vrlo stabilni i očito je potrebno još edukacije, ali i stvaranja uvjeta za realizaciju takvih odgojnih mjera.

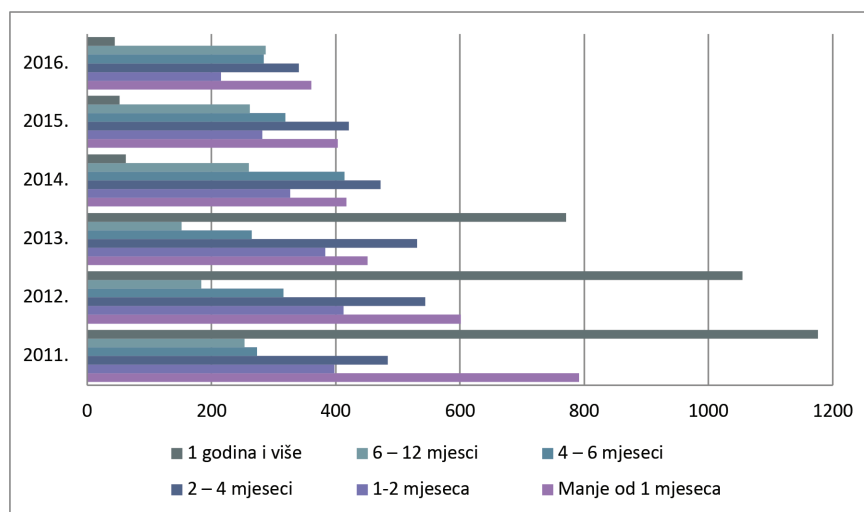
Naposljetku, s obzirom na načelo hitnosti kao imperativ u kaznenom postupku prema maloljetnicima, tablice u nastavku sadrže podatke o prijavljenim maloljetnim osobama i maloljetnim osobama kojima je izrečen prijedlog za izricanje sankcije prema vremenu trajanja postupka.

Tablica 22

Prijavljene maloljetne osobe prema trajanju postupka od prijave do donošenja odluke (2011. – 2016.)

Godina	Ukupno	Trajanje postupka											
		<1 mj.		1-2 mj.		2-4 mj.		4-6 mj.		6-12 mj.		1 godina i više	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
2011.	3 376	792	23,5	398	11,8	484	14,3	273	8,1	253	7,5	1 176	34,8
2012.	3 113	601	19,3	413	13,3	544	17,5	316	10,2	184	5,9	1 055	33,9
2013.	2 553	451	17,7	383	15	531	20,8	265	10,4	152	6	771	30,2
2014.	1 952	417	21,4	327	16,8	472	24,2	414	21,2	260	13,3	62	3,2
2015.	1 739	403	23,2	282	16,2	421	24,2	319	18,3	262	15,1	52	3
2016.	1 532	361	23,6	215	14	341	22,3	284	18,5	287	18,7	44	2,9

Izvor: Državni zavod za statistiku

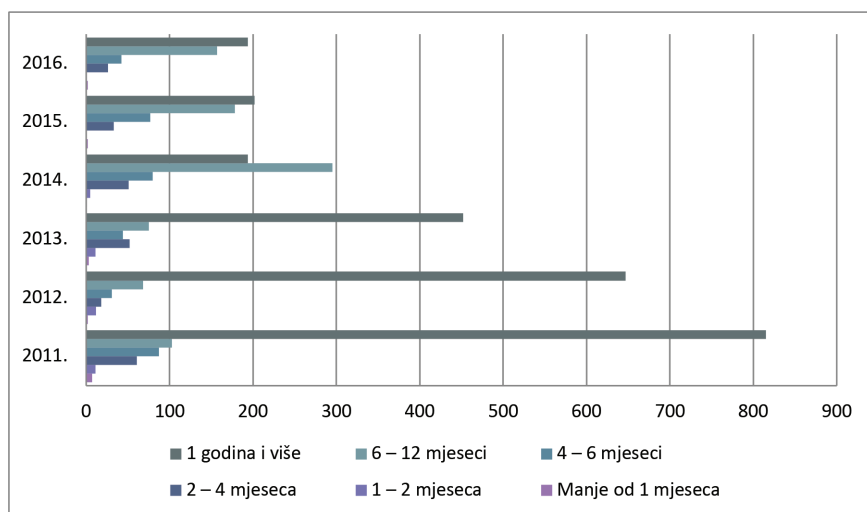

Grafikon 22. Prijavljene maloljetne osobe prema trajanju postupka od prijave do donošenja odluke

Tablica 23
Trajanje postupka od prijave do pravomoćne odluke (2011. – 2016.)

Godina	Ukupno	Trajanje postupka											
		<1 mj.		1-2 mj.		2-4 mj.		4-6 mj.		6-12 mj.		1 godina i više	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
2011.	1 084	7	0,09	11	1,01	61	5,63	87	8,03	103	9,5	815	75,18
2012.	778	2	0,25	12	1,54	18	2,31	31	3,98	68	8,74	647	83,16
2013.	637	3	0,47	11	1,73	52	8,16	44	6,91	75	11,77	452	70,96
2014.	626	1	0,16	5	0,80	51	8,15	80	12,78	295	47,12	194	30,99
2015.	492	2	0,41	-	-	33	6,70	77	15,65	178	36,18	202	41,06
2016.	422	2	0,47	1	0,24	26	6,16	42	9,95	157	37,20	194	45,97

Izvor: Državni zavod za statistiku

Grafikon 23. Trajanje postupka od prijave do pravomoćne odluke (2011. – 2016.)

Tablica 22 i Tablica 23, kao i pripadajući grafikoni 22. i 23., otkrivaju trendove s kojima možemo biti vrlo zadovoljni: postoji značajan trend skraćivanja trajanja kaznenog postupka prema prijavljenim maloljetnim osobama i maloljetnim osobama s izrečenim prijedlogom za sankciju u Hrvatskoj. Može se zaključiti da tijela koja sudjeluju u postupku prema maloljetnim počiniteljima, kao i drugim tijelima i institucijama od kojih se traže informacije, izvješća ili mišljenja, djeluju s najvećom hitnošću kako bi postupak mogao biti dovršen što je prije moguće.

Pogotovo u tom smislu treba istaknuti 2014. godinu u kojoj su postupci prema prijavljenim maloljetnim osobama u trajanju od 12 i više mjeseci svedeni s jedne trećine na svega 3%, a postupci od podnošenja prijedloga za sankciju do pravomoćne odluke u istom trajanju su doslovno prepolovljeni i s dominantnog udjela svedeni na svega jednu trećinu. No, moramo biti i svjesni činjenice da gotovo polovica cijelih postupaka (45,97%), dakle od kaznene prijave do pravomoćne odluke, traje jednu godinu ili čak dulje.

3. PREGLED SUSTAVA SUDOVANJA ZA MLADEŽ U HRVATSKOJ

3.1. UVOD U KAZNENOPRAVNI SUSTAV ZA MLADE U HRVATSKOJ

Kaznenopravni sustav za maloljetne osobe u Hrvatskoj je uređen na temelju Zakona o sudovima za mladež (Narodne novine br. 111/1997, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15) koji sadrži odredbe za mlade počinitelje kaznenih djela odnosno maloljetnike i mlade punoljetnike u materijalnom kaznenom pravu, odredbe o sudovima, o kaznenom postupku i o izvršenju sankcija te propise o kaznenopravnoj zaštiti djece. Odredbe Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom postupku, Zakona o sudovima, Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, zakona kojima se uređuje izvršenje sankcija za kaznena djela i drugi opći propisi primjenjuju se samo ako Zakonom o sudovima za mladež nije drugačije propisano.

Nadležnost suda za mladež prestaje s navršenom dvadeset trećom godinom počiniteljeva života. Kada se tijekom kaznenog postupka utvrdi da je počinitelj u doba izvršenja kaznenog djela imao manje od četrnaest godina (dijete) postupak se obustavlja, a informacija o kaznenom djelu i njegovom počinitelju dostavlja se nadležnom centru za socijalnu skrb.

U Hrvatskoj jedino državni odvjetnik za mladež može pokrenuti kazneni postupak prema maloljetnoj osobi i to jednako vrijedi za sva kaznena djela. Kazneni postupak prema maloljetnoj osobi ne može pokrenuti oštećena osoba ni po privatnoj tužbi. U slučajevima kaznenih djela počinjenih od strane maloljetnika smiju postupati samo policijski službenici specijalizirani za maloljetničku delinkvenciju i kaznenopravnu zaštitu djece i maloljetnika, državni odvjetnici za mladež i suci za mladež, koji su svi specijalizirani odnosno dodatno osposobljeni za te poslove.

Postoje još neke posebnosti kaznenog postupka prema maloljetnim osobama u Hrvatskoj. Tako odredbe Zakona o kaznenom postupku koje reguliraju skraćeni postupak ne mogu biti primijenjene u kaznenom postupku prema maloljetnoj osobi. Također, maloljetniku se ne može suditi u odsutnosti. Pri ispitivanju maloljetnika i poduzimanju drugih radnji kojima je maloljetnik prisutan mora se postupati obazrivo, tako da, s obzirom na psihičku razvijenost i osobna svojstva maloljetnika, vođenje kaznenog postupka ne šteti razvoju njegove osobnosti.

Sudovi za mladež i državna odvjetništva izvješćuju centar za socijalnu skrb kad u kaznenom postupku utvrđene činjenice i okolnosti upućuju na potrebu poduzimanja mjera zaštite prava i dobrobiti maloljetnika. U postupku prema maloljetniku, uz ovlasti što ih izričito predviđaju

odredbe Zakona o sudovima za mladež, predstavnik centra za socijalnu skrb ima pravo upoznati se s tijekom postupka, u tijeku tog postupka stavljati prijedloge i upozoravati na činjenice i dokaze koji su važni za donošenje ispravne odluke. O postupanju prema maloljetniku državni odvjetnik je uvijek dužan obavijestiti nadležni centar za socijalnu skrb. Pogotovo je važno naglasiti kako nitko ne može biti oslobođen dužnosti svjedočenja o okolnostima potrebnim za ocjenjivanje psihičke razvijenosti maloljetnika, upoznavanje njegove ličnosti i prilika u kojima živi.

Kad je maloljetnik sudjelovao u počinjenju kaznenog djela zajedno s punoljetnom osobom, kazneni postupak prema maloljetniku provodi se odvojeno prema odredbama Zakona o sudovima za mladež. Postupak prema maloljetniku može se iznimno spojiti s kaznenim postupkom protiv punoljetne osobe i provesti prema odredbama Zakona o kaznenom postupku, ali samo ako razdvajanje postupka nije nikako moguće bez štete za svestrano razjašnjenje stvari. Rješenje o tome donosi vijeće za mladež nadležnog suda na obrazloženi prijedlog državnog odvjetnika. Protiv toga rješenja nije dopuštena žalba.

Kad je ista osoba počinila neko kazneno djelo kao maloljetnik, a neko kao mlađi punoljetnik ili kao odrasla osoba, provest će se jedinstveni postupak prema odredbama Zakona o kaznenom postupku. U takvom jedinstvenom postupku za neko kazneno djelo počinjeno u maloljetničkoj dobi i za neko kazneno djelo počinjeno u mlađoj punoljetničkoj dobi za suđenje je nadležan sud za mladež, a u jedinstvenom postupku za neko drugo kazneno djelo počinjeno u odrasloj dobi nadležan je sud po općim propisima.

3.2. PRAVA DJECE U KAZNENOM POSTUPKU U HRVATSKOJ

Od 2012. godine, maloljetna osoba treba imati branitelja već prilikom prvog ispitivanja i onda dalje tijekom cijeloga kaznenoga postupka. Ako maloljetnik sam, njegov zakonski zastupnik ili član njegove obitelji ne angažira branitelja, sudac za mladež će mu dodijeliti branitelja po službenoj dužnosti. Maloljetnikov branitelj smije biti samo odvjetnik. Branitelj se postavlja iz reda odvjetnika koji moraju imati izraženu sklonost za odgoj, potrebe i dobrobit mladeži te vladati osnovnim znanjima iz područja kriminologije, socijalne pedagogije, psihologije mladih i socijalnog rada za mlade osobe.

Prije promjene Zakona o sudovima za mladež iz 2012. godine, maloljetnik je morao imati branitelja već pri prvom ispitivanju samo ako se prema maloljetniku vodio kazneni postupak za kazneno djelo za koje je zapriječena kazna dulja od tri godine zatvora, dok se u slučajevima kaznenih djela za koja je zapriječena kazna do tri godine zatvora prepuštalo da sudac za mladež ocijeni je li potrebno da maloljetnik ima branitelja. Također je bio i manje zahtjevan kriterij u pogledu odabira branitelja u kaznenom postupku prema maloljetnom počinitelju: sklonost i temeljno poznavanje problematike djece i mladih je bila prednost, ali ne i nužan uvjet.

Maloljetnu osobu se poziva preko roditelja, odnosno zakonskog zastupnika, osim ako to nije moguće zbog potrebe hitnog postupanja ili drugih relevantnih okolnosti. Maloljetnika dovode bez vezivanja policijski službenici u civilnoj odjeći i u vozilu bez policijskih oznaka, osim ako to zbog okolnosti nije moguće. Iznimno, maloljetnika se može vezati ako se radi o opasnom počinitelju za kojega se sumnja da je počinio teško kazneno djelo s elementima nasilja.

Privatnost maloljetnika štiti se u svim stadijima kaznenog postupka, pa su tako tajni i izvidi kaznenih djela i postupak prema maloljetniku. Bez odobrenja nadležnog tijela nije moguće objaviti sadržaj i tijek postupka prema maloljetniku niti odluku koja je donesena u tom postupku. Objaviti se smije samo onaj dio postupka, odnosno samo onaj dio odluke za koji postoji odobrenje suda za mladež ili državnog odvjetnika za mladež, ali se tada ne smije navesti ime maloljetnika i ostali podaci na temelju kojih bi se moglo zaključiti o kojem je maloljetniku riječ.

Recentna analiza (Petö Kujundžić, 2016:243) hrvatskog zakonodavstva je pokazala kako je Hrvatska uglavnom usvojila sve međunarodne standarde zaštite djece u kaznenom postupku. Međutim, intervjui s 25 stručnih suradnika pri sudovima za mladež u istoj su studiji pokazali potrebe za određenim unapređenjima. Na primjer, hrvatsko zakonodavstvo sadrži više odredbi čija je svrha skraćivanje kaznenog postupka prema maloljetnoj osobi, no još uvijek ima mogućnosti i načina da se ubrza pripremni postupak.

3.3. HRVATSKO KAZNENO PRAVOSUĐE ZA MALOLJETNE OSOBE U KONTEKSTU EU DIREKTIVA

3.3.1. EU DIREKTIVA 2016/800

EU direktiva 2016/800 donosi minimalna pravila o pravima djece koja su osumnjičena za počinjenje kaznenih djela ili su u postupku na sudu ili koja podliježu postupku na temelju europskog uhidbenog naloga. Sukladno toj direktivi, prava djeteta su: pravo da roditelj bude obaviješten, pravo na pomoć odvjetnika, pravo na zaštitu privatnosti, pravo na pratnju roditelja, pravo na pravnu pomoć, pravo na audiovizualno snimanje ispitivanja i pravo na pravovremeno i pozorno rješavanje predmeta. U najranijoj fazi postupka će se informirati o: pravu na pojedinačnu procjenu, pravu na liječnički pregled, uključujući pravo na liječničku pomoć, pravu na ograničenje lišenja slobode i korištenje alternativnih mjera, pravu na pratnju nositelja roditeljske odgovornosti tijekom saslušanja pred sudom, pravu osobnog nazočenja suđenju, pravu na učinkovite pravne lijekove.

Iako su posljednje izmjene i dopune Zakona o sudovima za mladež donesene 2015. godine, sadržaj ove direktive je većim dijelom implementiran u Hrvatskoj na dva načina. Kao prvo, navedena prava maloljetnih osoba koje su prijavljene za kazneno djelo ili se prema njima vodi kazneni postupak već su uglavnom ugrađena u Zakon o sudovima za mladež (Prilog 1). Međutim, na nekim područjima provedbe Zakona još je potrebno poraditi kako slijedi:

PRAVO NA POJEDINAČNU PROCJENU

Direktiva ističe multidisciplinarni pristup koji se primjenjuje u Hrvatskoj kroz sudsku praksu iako to nije izričito navedeno u zakonskim propisima. Kod eventualne daljnje implementacije ove direktive u Zakon o sudovima za mladež bilo bi dobro navesti da je u određenim slučajevima obvezno zatražiti pojedinačnu procjenu djeteta u specijaliziranim ustanovama s nizom stručnjaka, među kojima svakako treba navesti pedijatre i liječnike. Kad je prijedlog za sankciju zavodska mjera ili kazna maloljetničkog zatvora i kada se radi o maloljetnoj osobi s višestrukim poteškoćama, bilo bi nužno dijagnostički obraditi tu maloljetnu osobu. Kapaciteti za to postoje u cijeloj Hrvatskoj, ali zadnjih godina je to manje primjenjivano iz financijskih razloga. Naime, za dijagnostiku treba tri tjedna i to košta.

PRAVO NA LIJEČNIČKI PREGLED, UKLJUČUJUĆI PRAVO NA LIJEČNIČKU POMOĆ

Iako je Zakon o sudovima za mladež napredno predvidio ovu kao i ostale regulacije EU direktive, ipak je za njenu dosljednu primjenu potrebna izmjena Zakona o sudovima za mladež na način da se svaki maloljetnik mora podvrgnuti liječničkom pregledu, a ne samo ako se procijeni da je to potrebno. Naime, tako bismo bili do kraja sigurni da je maloljetna osoba sposobna sudjelovati u kaznenom postupku s aspekta fizičkog i mentalnog zdravlja. Pogotovo je jako važan pregled prije lišenja slobode: EU direktiva to nalaže uvijek, no kod nas je praksa zasad neujednačena, pa se na liječnički pregled ponekad upućuju samo one maloljetne osobe koje imaju tjelesne ozljede.

PRAVO NA OGRANIČENJE LIŠENJA SLOBODE, KORIŠTENJE ALTERNATIVNIH MJERA I POSEBNO POSTUPANJE U SLUČAJEVIMA LIŠAVANJA SLOBODE

Ovdje moramo upozoriti na jednu nelogičnost koju bi valjalo također obuhvatiti budućim izmjenama i dopunama Zakona o sudovima za mladež. Radi se o tome da se kazna maloljetničkog zatvora može izreći samo starijem maloljetniku, no u pritvor se može staviti i mlađi maloljetnik. Lišenje slobode bi trebalo ujednačiti i to na način da ono ni u jednom obliku nije moguće prije navršene šesnaeste godine života, dakle samo za starije maloljetnike.

PRAVO NA AUDIOVIZUALNO SNIMANJE ISPITIVANJA

Ova odredba funkcionira u potpunosti na razini državnih odvjetništava za mladež u našoj zemlji, ali moramo se suočiti sa činjenicom da je praksa policije neujednačena. No, to je rješivo jer je Hrvatska dobila 22 child friendly sobe i sad bi to trebalo sve staviti do kraja u funkciju, pa da onda ti kapaciteti obavljaju posao za ostale koji nemaju te mogućnosti. Zasad se zna dogoditi da se prekine razgovor s maloljetnom osobom kad se shvati da će ona biti osumnjičenik i onda policija tu maloljetnu osobu upućuje državnom odvjetniku za mladež.

PRAVO NA PRAVOVREMENO I POZORNO RJEŠAVANJE PREDMETA

Vrhovni sud i Ministarstvo pravosuđa nemaju odjele za mladež koji bi trebali prikupljati statističke podatke o ovome. Državni zavod za statistiku ima te podatke, ali se oni slabo koriste u svrhu praćenja i unapređenja prakse. Cilj bi trebao biti da 90% postupaka prema maloljetnicima bude završeno u roku od tri mjeseca. Činjenica da Vrhovni sud i Ministarstvo pravosuđa nemaju

specijalizirane odjele za maloljetničko suđenje općenito je vrlo problematična jer je postojanje takvih ustrojstvenih jedinica nužno za prikupljanje podataka odnosno za adekvatno praćenje stanja u praksi bez čega nema razvoja: upravo bi to trebala biti tijela koja bi onda predlagala nove propise ili modalitete kvalitetnije primjene postojećih propisa.

Drugi način implementacije EU Direktive 2016/800 u Hrvatskoj je putem redovitog dodatnog stručnog osposobljavanja svih službenih osoba koje sudjeluju u kaznenom postupku prema maloljetnim osobama, a koje provodi Pravosudna akademija. Tako je Pravosudna akademija u kolovozu 2017. godine objavila priručnik “Zakon o sudovima za mladež u primjeni općinskog suda i državnog odvjetništva” koji cijelo jedno poglavlje posvećuje toj direktivi, čije autorice su vodeće stručnjakinje u području maloljetničkog kaznenog prava u Hrvatskoj: dr.sc. Lana Petö Kujundžić, predsjednica Odjela za mladež Županijskog suda u Zagrebu i Albina Tisanić, državna odvjetnica za mladež sa Županijskog državnog odvjetništva u Zagrebu. Na kraju toga poglavlja još se ističe: “Stoga je važno u Hrvatskoj kao zemlji članici EU da su stručnjaci u tijeku s pravima iz ratificiranih konvencija, direktiva koje su trebale biti unesene u nacionalno pravo, ali i poznavati smjernice maloljetničkog prava da možemo težiti najboljim rješenjima i postupcima za prava djece” (Petö Kujundžić i Tisanić, 2017:12).

S aspekta sagledavanja potreba za daljnjim stručnim usavršavanjem djelatnika policije, državnih odvjetništava i sudova za mladež, važno je podsjetiti da nakon navedene inicijalne edukacije nije uslijedio program Pravosudne akademije za naredne godine kada bi se ova edukacija svakako trebala kontinuirano nastaviti.

3.3.2. EU DIREKTIVA 2012/13

Sukladno ovoj direktivi, maloljetnik ima pravo na informiranje o pravima na pristup odvjetniku, besplatan pravni savjet, informiranost o optužbama, tumačenje i prevođenje i uskraćivanje iskaza. Nadalje, ima pravo na obavijest o pravima prilikom uhićenja, pravo na informiranje o optužbama te pravo na pristup spisu predmeta. Sva ta prava su inkorporirana u Zakon o kaznenom postupku koji se primjenjuje i na maloljetne osobe ako Zakon o sudovima za mladež ne regulira drugačije.

Tako policija daje maloljetniku pismeno nazvano pouka o pravima, a temeljem Zakona o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17) i to člancima 108, 108a, 112 (ZKP/08). Kada se maloljetnik prvi put poziva također ga se poziva uz pouku o pravima kako propisuje članak 175, 239, 275 Zakona o kaznenom postupku (ZKP/08). Kako je Zakon o sudovima za mladež *lex specialis*, primijenit će se Zakon o kaznenom postupku ako Zakonom o sudovima za mladež kao posebnim zakonom to nije regulirano. Valja napomenuti kako je Zakon o kaznenom postupku izmijenjen upravo zbog ove direktive.

Već smo prethodno taksativno prezentirali odredbe Zakona o sudovima za mladež koje impliciraju informiranje maloljetnog počinitelja kaznenog djela o njegovom pravu na pristup odvjetniku i besplatan pravni savjet, kao i o njegovim pravima prilikom uhićenja. No, ono što sasvim sigurno nedostaje je odredba u Zakonu o sudovima za mladež koja bi nalagala informiranost roditelja o pravima djeteta i njegovim pravima kao nositelja skrbi. Na primjer, policija daje maloljetnoj osobi i njenim roditeljima pisanu informaciju o njenim pravima tijekom kaznenog postupka, no to radi temeljem primjera dobre prakse, a ne zakonske obveze.

Postavlja se još jedno jako važno pitanje koje se stalno naglašava i na međunarodnoj razini: što znači informiranost? Problem se sastoji u činjenici da je jedno nekome nešto reći, a drugo objasniti. Prema međunarodnim kriterijima nismo *child friendly* kad napišemo maloljetnoj osobi koja su joj prava, nego to moramo prilagoditi njenoj dobi i individualnim mogućnostima razumijevanja. Npr. pravo na branitelja treba objasniti razumljivim riječima: kad ideš na sud, dobit ćeš odraslu osobu koja će ti pomoći. Valja uzeti u obzir da su to i za maloljetnu osobu i za njenu obitelj često vrlo stresne situacije pa nisu prijemčivi za informacije. Zato je važno paziti i na to shvaća li roditelj ono što se govori.

Ova direktiva provodi se i na način da se maloljetnoj osobi obavezno čita prijedlog za sankciju. No, ponovo se otvaraju iste dileme: koliko su maloljetna osoba i njeni roditelji ili skrbnici u stanju shvatiti takav pravnički tekst?

Bila je ideja da Ministarstvo pravosuđa izradi brošure vezano za prava djece u kaznenom postupku i trebalo je to prilagoditi određenoj dobi s obzirom da nije isto za mlade i starije maloljetnike. To su trebali raditi zajedno pravnici i psiholozi. Pravnici znaju što treba reći, a psiholozi kako to reći. Psiholozi najbolje poznaju razvojnu psihologiju i pravila komuniciranja s djecom. Na žalost, sve je ostalo na razini pojedinačnih napora, pa su tako nastale vrijedne brošure kao, na primjer, Luka na sudu ili Priprema djeteta za sud (UNICEF, 2016).

S obzirom na moderne tehnologije koje pogotovo koriste mlađe dobne skupine, danas bi bila poželjna i adekvatna elektronička aplikacija, čak više od papira i brošure kojom bi se maloljetne osobe i njihove roditelje, odnosno skrbnike, informiralo i poučilo o pravima tijekom kaznenog postupka.

Također, valja upozoriti da, iako bi uručenje tih prava trebalo biti praksa u svim fazama kaznenog postupka prema maloljetniku, dakle i kod policije, i kod državnog odvjetništva za mladež i kod suda za mladež, praksa nije ujednačena.

Sve to upućuje na zaključak da bi dosljedna primjena ove EU Direktive podrazumijevala dopunu Zakona o sudovima za mladež u kojoj bi se izričito naložilo da maloljetnoj osobi i njenim roditeljima odnosno skrbnicima u kaznenom postupku treba davati i na odgovarajući način objašnjavati informacije o pravima i tijeku postupka.

Također, očito je da se u Direktivi opravdano naglašava važnost edukacije te se eksplicitno kaže da, ne dovodeći u pitanje neovisnost sudova i razlike u organizaciji pravosuđa unutar Unije, države članice zahtijevaju od nadležnih za osposobljavanje sudaca, državnih odvjetnika, policije i zaposlenih u pravosuđu koji su uključeni u kaznene postupke, da osiguraju odgovarajuće osposobljavanje poštujući ciljeve ove direktive.

Zakon o sudovima za mladež (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15) ima odredbu o edukaciji u članku 126. u kojem regulira da Ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa i Pravosudna akademija osiguravaju uvjete za stručno usavršavanje osoba koje rade na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece, organizira u suradnji sa sudovima, državnim odvjetništvima, znanstveno-nastavnim ustanovama i stručnim društvima pravnika povremena stručna savjetovanja, seminare, provjere znanja i druge oblike dodatnih stručnih osposobljavanja sudaca, državnih odvjetnika i drugih stručnih osoba na tim poslovima.

U članku 127. zakona o sudovima za mladež se to dalje operacionalizira na način da se predviđa da Ministar nadležan za poslove pravosuđa osnuje Povjerenstvo za praćenje i unapređivanje rada tijela kaznenog postupka i izvršenja maloljetničkih sankcija i donese poslovnik o njegovu radu. Prema istom članku, članovi povjerenstva imenuju se iz reda istaknutih sudaca za mladež, državnih odvjetnika za mladež, stručnih suradnika, odvjetnika, službenika ministarstva nadležnog za unutarnje poslove specijaliziranih za područje kriminaliteta mladih, službenika ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa i ministarstva nadležnog za poslove zdravstva

i socijalne skrbi odgovornih za izvršenje kaznenopravnih sankcija i znanstvenika koji se bave delinkvencijom mladih.

No, u stvarnosti je to sporadična edukacija, a prema odluci upravnog tijela Pravosudne akademije. Za pohvaliti je volja UNICEF-a Hrvatska koji je nedavno napravio okvir da se zajedno s Pravosudnom akademijom uz konzultante napravi kurikulum za obrazovanje stručnjaka koji rade s djecom, prvenstveno za suce, državne odvjetnike i stručnjake za djecu i mladež.

3.3.3. EU DIREKTIVA 2012/29

Kada se radi o djeci žrtvama kaznenih djela, ova EU direktiva u članku 22., propisuje na prvome mjestu da države članice osiguravaju da žrtve dobiju pravovremenu i pojedinačnu procjenu, u skladu s nacionalnim postupcima, radi utvrđivanja posebnih potreba zaštite i utvrđivanja bi li i u kojem opsegu one imale koristi od posebnih mjera u okviru kaznenog postupka, zbog njihove osobite ranjivosti na sekundarnu i ponovljenu viktimizaciju, zastrašivanje i odmazdu.

U članku 23. regulirano pravo na zaštitu žrtava s posebnim potrebama zaštite tijekom kaznenog postupka, pri čemu se ističe da ono ne dovodi u pitanje prava na obranu te da mora biti u skladu s pravilima o sudskoj diskreciji. Isti članak navodi posebne mjere kroz koje je moguće realizirati pravo na zaštitu žrtava s posebnim potrebama zaštite tijekom kaznenog postupka, no ističe se i to da će se dostupnost tih posebnih mjera ograničiti ili uskratiti u slučajevima kada bi njihova primjena onemogućila postupovna ili praktična ograničenja ili kada postoji hitna potreba saslušavanja žrtve, a u slučaju da žrtva ne bude saslušana to bi moglo nanijeti štetu žrtvi ili drugoj osobi ili bi moglo ugroziti tijek postupka.

Mjere koje u fazi istrage propisuje EU direktiva 2012/29 za zaštitu žrtava s posebnim potrebama zaštite tijekom kaznenog postupka su sljedeće:

- (1) *saslušanje žrtve provodi se u prostorijama određenima ili prilagođenima za tu svrhu;*
- (2) *saslušanje žrtve provode stručnjaci koji su za to osposobljeni*
- (3) *žrtvu uvijek saslušava ista osoba, osim ako je to protivno dobrom pravosuđu;*
- (4) *sva saslušanja žrtava spolnog nasilja, rodno uvjetovanog nasilja ili nasilja u bliskim odnosima, osim ako ih provode državni odvjetnik ili sudac, provodi osoba istog spola kao i žrtva, ako žrtva to želi, pod uvjetom da se ne ugrozi tijek kaznenog postupka.*

Ista direktiva u fazi sudskog postupka nalaže dostupnost sljedećih mjera za zaštitu žrtava s posebnim potrebama zaštite tijekom kaznenog postupka:

- (1) *mjere radi izbjegavanja vizualnog kontakta između žrtava i počinitelja, uključujući tijekom iznošenja dokaza, prikladnim sredstvima, uključujući korištenjem komunikacijske tehnologije;*
- (2) *mjere kojima se osigurava saslušanje žrtve u sudnici bez njezine prisutnosti, posebno korištenjem odgovarajućih komunikacijskih tehnologija;*
- (3) *mjere izbjegavanja nepotrebnog ispitivanja o privatnom životu žrtve koji nije povezan s kaznenim djelom; i*
- (4) *mjere koje omogućuju saslušanje bez prisutnosti javnosti.*

Pored navedenih mjera, u slučajevima kada je žrtva dijete, države članice su dužne osigurati sljedeće:

- (1) *u kaznenom postupku, svi razgovori s djetetom kao žrtvom mogu se audiovizualno snimati i takvi snimljeni razgovori mogu se upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku, a postupovna pravila za takva audiovizualna snimanja utvrđuju se nacionalnim pravom.*
- (2) *u istragama u kaznenom postupku i u samom kaznenom postupku, u skladu s položajem žrtava u odgovarajućem kaznenopravnom sustavu, nadležna tijela imenuju posebnog zastupnika za djecu kao žrtve, kada je prema nacionalnom pravu nositeljima roditeljske skrbi zabranjeno zastupanje djeteta kao žrtve zbog sukoba interesa između njih i djeteta kao žrtve ili ako dijete kao žrtvu ne prati obitelj ili ako je ono odvojeno od obitelji;*
- (3) *kada dijete kao žrtva ima pravo na odvjetnika, ono ima pravo na pravni savjet i zastupanje u svoje ime u postupku u kojem postoji ili bi mogao postojati sukob interesa između djeteta kao žrtve i nositeljâ roditeljske skrbi.*

Valja još naglasiti da ova direktiva nalaže da se u svrhu primjene posebnih mjera pretpostavlja da je žrtva dijete u slučajevima kada nije moguće sa sigurnošću utvrditi dob žrtve, a postoje razlozi za vjerovanje da je žrtva dijete.

U Hrvatskoj je već Zakon o kaznenom postupku (NN 70/2017) implementirao sve navedene mjere u članku 44. koji glasi:

- (1) *Dijete kao žrtva kaznenog djela ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno ovom članku i drugim odredbama ovoga Zakona, i pravo na:*
 - 1) *opunomoćenika na teret proračunskih sredstava,*
 - 2) *tajnost osobnih podataka,*
 - 3) *isključenje javnosti.*
- (2) *Sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija dužni su prema djetetu kao žrtvi kaznenog djela postupati posebno obzirno, imajući na umu dob, ličnost i druge okolnosti kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta. Pri postupanju prema djetetu žrtvi nadležna tijela prvenstveno će se rukovoditi najboljim interesom djeteta.*
- (3) *Ako nije poznata dob žrtve, pretpostavit će se da se radi o djetetu ako postoji vjerojatnost da žrtva nije navršila osamnaest godina života.*
- (4) *Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno članku 43. ovoga Zakona, i pravo:*
 - 1) *prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava,*
 - 2) *na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava,*
 - 3) *da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba,*
 - 4) *uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve,*
 - 5) *zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4. ovoga Zakona),*
 - 6) *na tajnost osobnih podataka,*
 - 7) *zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.*
- (5) *Žrtva u odnosu na koju su utvrđene posebne potrebe zaštite sukladno članku 44. ovoga Zakona ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno članku 43. ovoga Zakona, i pravo:*
 - 1) *prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava,*
 - 2) *da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba,*
 - 3) *uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve,*
 - 4) *zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4. ovoga Zakona),*
 - 5) *na tajnost osobnih podataka,*
 - 6) *zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.*

Nadalje, Zakon o sudovima za mladež cijelo jedno poglavlje posvećuje kaznenopravnoj zaštiti djece, pri čemu se ističe da se to odnosi na sve osobe u dobi do navršene osamnaeste godine života. U članku 113. Zakon o sudovima za mladež propisuje koja kaznena djela spadaju u područje kaznenopravne zaštite djece, a u članku 114. Zakon o sudovima za mladež nalaže da u tim slučajevima postupaju državni odvjetnici za mladež, policijski službenici za mladež i istražitelji za mladež, a iznimno i drugi policijski službenici i istražitelji ako zbog okolnosti slučaja ne mogu postupati policijski službenici za mladež i istražitelji za mladež.

Prava djeteta žrtve kaznenih djela iz područja kaznenopravne zaštite djece regulirana su u članku 114., 115. i 116. Zakona o sudovima za mladež u kojima se dodatno razrađuju mjere koje navodi Zakon o kaznenom postupku.

4. 4. PREGLED DIVERZIJE U HRVATSKOJ

Iako je proces diverzije uveden i proširen s određenim varijacijama u velikoj većini europskih zemalja (vidi o tome kod Dünkel i Pruin, 2009) od 1980-ih, gotovo četrdeset godina poslije još uvijek postoje neke dileme i kontroverzna pitanja o njezinom razvoju u Hrvatskoj, ali i u drugim dijelovima Europe. Prema rezultatima ove studije, većina kritika temelji se na ideji znatnog povećanja maloljetničkog kriminala, osobito nasilja mladih. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da čak i stručnjaci koji rade s mladima u riziku i koji imaju izravan pristup službenim podacima o maloljetničkom kriminalu u Hrvatskoj krive neformalnu socijalnu kontrolu koja nadilazi formalnu socijalnu kontrolu sudova za mladež.

Unatoč činjenici da postoji samo slaba teorijska potpora i skromni empirijski dokazi o tome da izlaganje maloljetnika striktnom kaznenom postupku i izricanje težih sankcija zaista smanjuje kriminalni povrat maloljetnika, neki stručnjaci koji su sudjelovali u realizaciji ove studije tvrde kako bi hrvatski maloljetnički pravosudni sustav trebao biti stroži prema maloljetnim počiniteljima čak i lakih kaznenih djela.

S druge strane, postoji jaka teorijska podloga za alternativne politike i diverziju maloljetnih prijestupnika. Prema Dünkelu (2009: 149), šest je teorijskih načela koja se mogu shvatiti kao osnova za diverziju, a sve ih se može prepoznati u ovdje dobivenim rezultatima.

Prvo teorijsko načelo se odnosi na izbjegavanje (nepotrebne) stigmatizacije. Ovaj se aspekt odnosi na takozvani pristup etiketiranja. Koncept diverzije tako odražava stavove teorije

etiketiranja koja naglašava moguće negativne učinke stigmatizacije formalnim sankcijama sudova za mladež. Sudske intervencije često sprječavaju, a ne potiču socijalnu integraciju mladih prijestupnika. Empirijski dokazi ili barem vjerodostojnost mogućih negativnih posljedica državnih intervencija potaknuli su priznavanje načela supsidijarnosti, što je jedno od ključnih načela u hrvatskom Zakonu o sudovima za mladež.

Na drugom mjestu je načelo davanja prioriteta obrazovanju umjesto kazne (tzv. edukativna diverzija). Stop program, o kojemu će kasnije biti riječi, najbolji je primjer primjene ovog načela u rješavanju s maloljetnim počiniteljima sitnih zločina u Hrvatskoj.

Sljedeće je načelo proporcionalnosti kao ograničenja državne intervencije (minimalni intervjenski model). Ovaj se aspekt odnosi na "ustavni" ili "pristup ljudskim pravima" koji želi izbjeći nerazmjerne osude. Ovaj pristup postavlja jasne granice "prekomjernim" obrazovnim nastojanjima utemeljenim samo na procjeni obrazovnih potreba koje nisu opravdane ozbiljnošću počinjenog prekršaja. U Hrvatskoj se postiže diverzijom u svakoj fazi kaznenog postupka prema maloljetniku.

"Ekonomska" baza diverzije, kao četvrto teorijsko načelo diverzije, odnosi se na pragmatično razmatranje smanjenja ili ograničavanja broja predmeta na sudovima. To je razlog iz kojeg je programe diverzije potrebno širiti u cijeloj zemlji.

Peto teorijsko načelo diverzije jest kriminološka spoznaja epizodne i sitne prirode većine kažnjivih ponašanja maloljetnih osoba. Kriminološka istraživanja dobro su pokazala da je maloljetnička delinkvencija sveprisutni i prolazni fenomen, povezan s dobi. Čak i višestruki maloljetni počinitelji kaznenih djela napuštaju kriminalne modalitete ponašanja kad ulaze u dob odrasle osobe iznad 20 ili 25 godina. Epizodna i uglavnom minorna priroda većine maloljetničkih kažnjivih ponašanja podupire koncept diverzije, tj. izbjegavanje ili smanjenje državne intervencije. Ova strategija popraćena je jačanjem obrazovnih intervencija u obitelji i užem socijalnom okruženju maloljetne osobe u riziku. Ovo teorijsko načelo dugo je temelj hrvatskog pristupa maloljetnim počiniteljima i predstavlja tradiciju suočavanja s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela u Hrvatskoj.

Konačno, postoji perspektiva sociologije zakona koja kaže da prednost ne-intervencije ili blaže sankcije (npr. probacija umjesto sankcije) leži u povećanim očekivanjima budućih normi sukladnosti, koje nadležna tijela kaznenog pravosuđa izražavaju prema počiniteljima kaznenih djela kao prekršiteljima normi. Prekršitelj norme je pod pritiskom posebne (neformalne) obveze, budući da je dobio "socijalni kredit" koji doprinosi većoj usklađenosti s normom

4. PREGLED DIVERZIJE U HRVATSKOJ

(Dünkel, 2009: 149). Uvođenjem Stop programa i čestom primjenom načela svrhovitosti u svim fazama kaznenog postupka prema maloljetniku, hrvatski pravosudni sustav za maloljetnike omogućava da ovo teoretsko načelo funkcionira.

Iskustva maloljetnika koji su iskusili diverziju prikazana u ovoj studiji nedvojbeno potvrđuju sva gore navedena teorijska načela. Neki stručnjaci u ovom istraživanju također daju empirijski dokaz da diverzija djeluje pozitivno. Pitanje je zašto neki od ispitanika u ovom istraživanju vide diverziju kao višestruko djelotvorno sredstvo, ne samo s aspekta specijalne prevencije, nego i s aspekta ograničavanja opterećenja sustava maloljetničkog pravosuđa, dok su neki od njih u najmanju ruku sumnjičavi prema diverziji ili su čak snažno protiv nje. Ključni čimbenik je njihovo osobno iskustvo koje je vrlo različito u različitim dijelovima zemlje.

4.1. DJECA I KAZNENO PRAVOSUĐE/DIVERZIJA U HRVATSKOJ

Kao što je uvodno istaknuto, diverzija je moguća u svim stadijima kaznenog postupka i takav pristup u Hrvatskoj ne predstavlja novu praksu nego dugu tradiciju u obliku primjene načela svrhovitosti. Tako temeljem načela svrhovitosti, za kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora u trajanju do pet godina ili novčana kazna, državni odvjetnik može odlučiti da nema osnove za vođenje kaznenog postupka iako postoji osnovana sumnja da je maloljetnik počinio kazneno djelo ako smatra da ne bi bilo svrhovito vođenje postupka prema maloljetniku s obzirom na narav kaznenog djela i okolnosti u kojima je djelo počinjeno, prijašnji život maloljetnika i njegova osobna svojstva. Radi utvrđivanja tih okolnosti, državni odvjetnik može zatražiti obavijest od roditelja, odnosno maloljetnikova skrbnika, drugih osoba i ustanova, a može zatražiti da te podatke prikupi stručni suradnik u državnom odvjetništvu. Kad je to potrebno, može te osobe i maloljetnika pozvati u državno odvjetništvo radi neposrednog prikupljanja obavijesti.

Državni odvjetnik može odluku o nepokretanju kaznenog postupka prema maloljetnom počinitelju kaznenog djela uvjetovati spremnošću maloljetnika da se ispriča ili da prema vlastitim mogućnostima popravi štetu nanесenu kaznenim djelom. Državni odvjetnik također može od maloljetne osobe tražiti da se uključi u rad humanitarnih organizacija ili u poslove komunalnog ili ekološkog značenja. Naposljetku, državni odvjetnik može svoju odluku o nepokretanju kaznenog postupka prema maloljetnom počinitelju kaznenog djela uvjetovati

i njegovom spremnošću da se podvrgne postupku odvikavanja od droge ili drugih ovisnosti. Nakon što, uz suradnju i nadzor centra za socijalnu skrb, maloljetnik ispuni obveze, državni odvjetnik donosi konačnu odluku o nepokretanju kaznenog postupka prema maloljetniku. Konačno, postoji i mogućnost diverzije čak i kad je već u tijeku izvršenje sankcije odnosno državni odvjetnik može odlučiti da neće zahtijevati pokretanje kaznenog postupka za novo kazneno djelo, imajući u vidu tijek sankcije te motive i okolnosti izvršenja kaznenog djela, odnosno ako zaključi da nova sankcija neće imati smisla.

Valja podsjetiti kako je prilikom izmjene Zakona o sudovima za mladež 2011. godine, dio radne skupine predlagao da se svrhovitost proširi za kaznena djela za koja je zapriječena kazna do 10 godina zatvora, no od toga se odustalo zbog sveukupnog ozračja u kojem za to nije bilo razumijevanja.

No, nije dovoljno samo omogućiti preusmjeravanje maloljetnika iz kaznenog postupka temeljem načela svrhovitosti, nego je potrebno osigurati diverziju i na način da maloljetnik kroz mjeru koja u potpunosti zamjenjuje kazneni postupak dobije potreban odgoj, preodgoj i ispravan razvoj. Trenutno Zakon o sudovima za mladež ne predviđa takav oblik diverzije, iako su prethodno spomenute posebne obveze koje sud za mladež može izreći kao zasebnu odgojnu mjeru ili u kombinaciji s drugim odgojnim mjerama zapravo početak takvog razvoja. Na tom tragu je i uvođenje Stop programa koji omogućava da već policija donese odluku o diverziji umjesto procesuiranja kaznene prijave prema državnom odvjetniku za mladež.

Kao što Zakon o sudovima za mladež predviđa mogućnost da državni odvjetnik uvjetuje svoju odluku o primjeni načela svrhovitosti i nepokretanju kaznenog postupka prema maloljetniku društveno-korisnim radom, tako Stop program eksperimentalno daje tu mogućnost policiji koja je u slučaju počinjenja prekršaja ovlaštena tužitelj i donosi odluku o daljnjem postupanju prema maloljetnom počinitelju.

4.1.1. STOP PROGRAM

Poseban primjer diverzije u Hrvatskoj je Stop program koji se razvio na primjeru Nizozemske i njezinog tridesetogodišnjeg iskustva u kojem su djeca prepoznata kao osjetljiv dio populacije. Stop programom zaustavlja se neprihvatljivo ponašanje maloljetnika, kojemu se nudi na izbor bezbolnije rješenje te ga se drži izvan sudskih postupaka. Stop program zaustavlja neprihvatljivo ponašanje maloljetne osobe na način da joj nudi aktivnosti u okviru kojih će ona preuzeti odgovornost za počinjeni prekršaj te koje uključuju dobrovoljan humanitarni rad, savjetovanje ili trening socijalnih vještina u lokalnim udrugama umjesto u okviru formalnog kaznenog postupka. Kroz Stop program roditelji maloljetnog počinitelja prekršaja dobivaju pomoć u ostvarivanju svoje roditeljske uloge što im omogućava obnavljanje odnosa s djetetom, a također se obnavlja odnos između djeteta i lokalne zajednice.

Aktivnosti u koje se maloljetnici uključuju su razne, a mogu uključivati: pomaganje u raznim aktivnostima za djecu (radionice – priprema prostora, materijala, pomoć korisnicima, pospremanje); pomaganje u raznim aktivnostima za osobe s invaliditetom (radionice, pomoć pri događanjima, pomoć pri transportu osoba s invaliditetom); pomaganje u socijalnom dućanu Crvenog Križa (slaganje namirnica, sortiranje paketa, izdavanje paketa korisnicima); uključivanje u računalne radionice (osnovna obuka, manji popravci); uključivanje u različite rekreativne sadržaje (izviđači, sportska rekreacija, plesni sadržaji); uključivanje u savjetodavni tretman (ovisnosti – alkohol, droga, trening socijalnih vještina, kako lakše učiti); uključivanje na razne radionice (maketarstvo, robotika).

Stop program provodi Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež (USZM) u partnerstvu s udrugom Pragma i uz suradnju Hrvatske udruge socijalnih radnika i Udruge za izvansudsku nagodbu i posredovanje u kaznenom postupku. To je jedini program takve vrste u Hrvatskoj.

Stop program je do sada proveden u Gradu Zagrebu, od 2012. do 2016. na području nadležnosti policijskih postaja Trnje, Centar, Medveščak i Novi Zagreb, te na području Grada Velike Gorice. Stop programom je na navedenim područjima obuhvaćeno oko stotinu maloljetnika i njihovih roditelja uz velik broj policijskih službenika, socijalnih pedagoga, socijalnih radnika i drugih stručnih osoba koje su osposobljene za rad s maloljetnicima kroz izvan sudsku nagodbu te stručnih osoba u nevladinim organizacijama. Trenutno se Stop program i dalje provodi na području Grada Velike Gorice i u pojedinim gradskim četvrtima Grada Zagreba.

4.2. POSTUPAK DIVERZIJE PREMA MALOLJETNIM OSOBAMA

Prije razmatranja stavova maloljetnika koji imaju iskustva sa sustavom kaznenog pravosuđa i diverzijom, korisno je znati kako članovi ove dobne skupine doživljavaju sustav kaznenog pravosuđa u našoj zemlji. Istraživanje na uzorku od 110 učenika srednjih škola (Petö Kujundžić, 2016) pokazalo je da mladi u Hrvatskoj slabo poznaju sustav maloljetničkog prava i da čak imaju određene predrasude prema tom sustavu. Zanimljivo je da ipak, unatoč nedostatnom poznavanju i nerazumijevanju toga sustava, uglavnom znaju da moraju imati odvjetnika u slučaju da se prema njima vodi kazneni postupak te da će trošak pokriti država ako nemaju za to financijska sredstva.

Iz perspektive svrhe ove studije, a to je uvid u dobre i loše aspekte diverzije u Hrvatskoj, osobito su vrijedni podaci dobiveni od maloljetnika koji imaju takva iskustva. U nastavku dajemo rezultate procjene četverogodišnje primjene Stop programa u Gradu Zagrebu. Kao što je već istaknuto, maloljetnik koji je uhvaćen u prekršaju obavezan je preuzeti odgovornost za svoje ponašanje kako bi mu se omogućilo uključivanje u Stop program. Prije svega, maloljetnik mora biti spreman suočiti se s uzrocima i posljedicama svog ponašanja. Naravno, ako pristane sudjelovati u Stop programu, mora biti spreman izvršiti i dovršiti dogovorenu aktivnost. Zapravo, maloljetnik je taj koji igra najveću ulogu u konačnim rezultatima svog sudjelovanja u Stop programu.

Kroz suradnju s lokalnom nevladinom organizacijom, maloljetnik shvaća da može biti koristan i da njegovo ili njeno ponašanje može biti funkcionalnije. Kroz rad za druge ili za zajednicu, maloljetnik postiže osjećaj prihvaćanja koji pridonosi i izaziva osjećaj vlastitih vrijednosti i sposobnosti. Naravno, u cijelom procesu vrlo je važna i uloga roditelja. Prije ulaska u Stop program, obično postoje potencijalne prepreke u odnosima između maloljetnika i njegovih ili njezinih roditelja. Roditelji moraju podržavati svoju djecu. Oni su također dužni nositi se s njihovim propustima i pogreškama u odgoju. Kroz savjetovanje i organizirana predavanja stručnjaci pomažu roditeljima u konsolidaciji ili povezivanju s djecom i time jačaju njihove roditeljske kapacitete te im otvaraju nove mogućnosti ispunjavanja njihove roditeljske uloge.

Svaki sudionik programa obavezan je provesti postupak ocjenjivanja kako bi osigurao dokaz i dobio pozitivnu potvrdu provedbe programa. Model evaluacije koji koristi Stop program uključuje pisanu samoprocjenu zadovoljstva svih uključenih u program, posebno maloljetnika, ali i njihovih roditelja, stručnjaka, policijskih službenika i udruga koje su uključene u provedbu ove mjere. Stručnjaci također pišu procjene budućeg ponašanja djece stoga je takva procjena i preduvjet za buduće akcije koje se temelje na procjeni ishoda cijelog procesa. Važno je

napomenuti da svi sudionici uživaju slobodu postavljanja otvorenih pitanja o poteškoćama na koje su naišli i što bi moglo poboljšati izvedbu programa.

5. UVJETI ILI ČIMBENICI KOJI PRIDONOSE ZADOVOLJSTVU DIVERZIJOM¹

5.1. INTERNI (VEZANI UZ SUSTAV)

U izjavama 72 maloljetne osobe koje su prošle kroz Stop program, poseban je naglasak stavljen na pozitivna iskustva s policijom, pri čemu je posebno istaknuta učinkovitost i stručnost policijskog postupanja, konstruktivan razgovor, korisne informacije i, što je najvažnije, razumijevanje. Ove maloljetne osobe govore o pozitivnim iskustvima kontakata sa svim profesionalcima u sustavu, koji su prema njihovoj procjeni vrlo ljubazni, stručni i angažirani, te pružaju potrebnu podršku i pomoć. Roditelji ovih mladih ljudi su u svojim izjavama posebno naglašavali jasne upute i informacije koje su primali od policije, kao i ljubaznost policijskih službenika te njihovu fokusiranost na dobrobit i interese djeteta. U evaluacijama Stop programa također se ističe usmjerenost angažiranih udruga na odgovornost maloljetne osobe koju ona uči kroz rad u nevladinoj organizaciji.

5.2. EKSTERNI (SITUACIJSKI, OSOBN I OSTALI)

Evaluacija Stop programa pokazuje visoku razinu zadovoljstva kod svih njegovih sudionika. Osobito su roditelji i djeca zadovoljni razumijevanjem i podrškom od strane policije i stručnih osoba. Ono što se najčešće navode kao razlozi za ovakav način rada, prof. dr. sc. Marina Ajduković (2016) razvrstala je u dvije skupine: intrinzične i ekstrinzične razloge. Kao intrinzične razloge, korisnici najčešće naglašavaju da je Program dobar način da se pogreška ispravi na jednostavan i zabavan način, omogućavajući im da shvate bit problema. Također, svemu pridonosi i dobar osjećaj nakon rada, posebice ako se direktno pomagalo drugima. Kruna svega je učenje odgovornosti kao pripreme za buduće zapošljavanje, što se može shvatiti kao veliki društveni napredak.

¹ U skladu sa zajedničkom metodologijom prema kojoj je istraživanje provedeno, fokus promatranja je sustav, a ne pojedinac.

Ekstrinzični razlozi uključuju činjenicu da je uključivanje u Program bolji ishod nego prekršajna prijava, kojoj slijedi novčana kazna i neke druge mjere, kao i upućivanje na sud. Iako je najbolji izbor od svih, Program se i dalje smatra kaznom.

6. OGRANIČENJA PRISTUPA DIVERZIJI

6.1. INTERNA (VEZANA UZ SUSTAV)

Iako je Stop program 2014. godine dobio Hrvatsku nagradu sigurnosti kao najbolji projekt sigurnosti u lokalnoj zajednici, njegova implementacija je još uvijek ograničena samo na glavni grad Hrvatske, Zagreb i Grad Veliku Goricu koji je blizu Zagreba. Ima još lokalnih sredina koje se zanimaju za uvođenje Stop programa, kao na primjer gradovi Samobor i Čakovec, ali nedostatak substancijske podrške u širenju dobre prakse sprečava da snage budu ispravno i maksimalno iskorištene te omogućava dominaciju slabosti.

6.2. EKSTERNA (SITUACIJSKA, OSOBNA I OSTALO)

Izjave sudionika ovog istraživanja najbolje indiciraju poteškoće koje se javljaju kod diverzije u Hrvatskoj. Pri tome nalazimo izjave koje su u potpunosti za i u potpunosti protiv diverzije. S obzirom na te dijametralno suprotne konstatacije, bit će puno lakše razumjeti stanje stvari oslanjanjem na izjave sudionika, nego samo na temelju njihovih interpretacija.

Grad je ostao bez obveze provođenja humanitarnog rada, to treba regulirati. Naši su se kolege dogovorili da će izdati potvrdu da su maloljetnici odradili svoje, a nisu.

Rekla bi da su sva ta silna prava ljudi, i dječja prava učinila svoje. Jer nama često u Centru znaju reći to je moje pravo. I onda ih ja pitam gdje su tu tvoje odgovornosti.

Statistike stvarno nešto govore, imamo rupe u sustavu. Ne bih htio da se stekne dojam da mi ne vjerujemo u svrsishodnosti i oportunitet, vjerujemo, i on je ok da se izreče. Ali ne tri puta i da to bude potkrepljeno mjerom. Događa se da su oni prepušteni stihiji. To je loša poruka, mladi su shvatili da ih sustav ne štiti, da ne brine o njima itd.

Danas nema neke postupnosti, danas ili je stroga kazna ili je nema uopće.

Čemu da ja postojim ako mi u profesiji ne možemo reći kakvo je stanje zaista? Nama ne valja ni sustav odgoja i obrazovanja, i tu vam vlada veliki strah isto. Zašto? Jer svi ovi poremećaji i nasilje u obitelji, šta je sve usko povezano sa samom pojavom maloljetničke delikvencije i na nju trebaju svi pravovremeno reagirati i resorno surađivati. Tu nama puno toga fali...

Diverzija ? To je pomak, ogroman pomak, ali daleko od onoga što je potrebno. Možete li vjerovati da mi nikad nismo imali jedan kazneni postupak vezan za vršnjačko nasilje. Državno odvjetništvo odlučuje po raspoloženju hoće li ili neće pokrenuti kazneni postupak, u 90% slučajeva neće pokrenuti postupak. Prema tome, što znači vršnjačko nasilje? Ništa!

To je statistika, ima puno izvješća, ali ništa se ne događa.

Radi se o problematici emocionalnog zlostavljanja koje državno odvjetništvo zanemaruje kao pojam... Ja se nekada pitam u kakvom stanju to dijete treba doć' da bi ga doživjeli da ga roditelj koji ima psihički poremećaj zlostavlja godinama.... Stalno pišem za odvjetništvo, i oni stalno to odbacuju.

Neujednačena praksa i neujednačeni stavovi državnih odvjetništva. Nije ista stvar državno odvjetništvo u Rijeci, ili u Splitu, ili u Zagrebu. To je žalosno za ovakvu malu zemlju.

Dovedeno do apsurda... diverzija je postala sama sebi svrhom. Nije u funkciji zaštite maloljetnika i njihovog daljnjeg razvoja... Sad jedva procesuiramo u sudskom kaznenom postupku svega 20 maloljetnika... nekad smo ih imali 200...

7. ISKUSTVA DOBRE PRAKSE U HRVATSKOJ: PROTOKOL STOP PROGRAMA

Kao što se može vidjeti, jedno od najviše iznenađujućih saznanja do kojih se došlo u ovom istraživanju je to da među stručnjacima koji pripadaju različitim dijelovima sustava sudovanja za mladež postoji određena doza nerazumijevanja. Posebno je zabrinjavajuće to što se suci za mladež često ne slažu s maksimalnom primjenom načela svrhovitosti od strane državnih odvjetnika za mladež jer se boje da će ostati bez posla. Također je zabrinjavajući podatak da državna odvjetništva za mladež u različitim dijelovima zemlje imaju do izvjesne mjere različite pristupe diverziji odnosno primjeni načela svrhovitosti. Pogotovo treba poraditi na informiranju i educiranju stručnjaka za djecu i mlade izvan kaznenopravnog sustava kako bi mogli ispravno razumjeti opravdanost diverzije.

Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i drugih stručnjaka za djecu i mladež promovira suradnju, uzajamnu podršku i pomoć te povezivanje i umrežavanje stručnjaka koji se bave zaštitom prava djece te kontinuirano uvodi nove sadržaje i metodologije u području prevencije i tretmana maloljetničke delinkvencije. Dio toga je i Stop program koji je utemeljen u Gradu Zagrebu. Kao što je prethodno istaknuto, maloljetnoj osobi bit će ponuđeno sudjelovanje u Stop programu ako je počinila neki lakši prekršaj. Tada im se, umjesto odlaska na sud, nudi mogućnost da prihvate dobrovoljno uključivanje u aktivnosti koje nudi Program. Prekršaji zbog kojih se maloljetnik privodi su razni, a uključuju noćni izlazak bez roditeljske skrbi, konzumaciju alkohola ili opijata na javnom mjestu u ili bez asocijalnog društva vršnjaka, ako maloljetnik nema ili ne nosi osobnu iskaznicu, ako viče ili pjeva na ulici, krađa male novčane vrijednosti i drugi prekršaji protiv javnog reda i mira u kojima se maloljetnika može zateći. Važna odredba je da se radi o prekršaju koji je maloljetnikov prvi prekršaj te kako za isti preuzima odgovornost.

Policijski službenik koji zatiče maloljetnika u provođenju prekršaja mora biti posebno osposobljen. Kako se radi o programu koji djeluje na razini zajednice ili gradske četvrti, policijski službenik mora poznavati lokalnu zajednicu, kao i uobičajena ponašanja mladih koji su u sukobu sa zakonom. Nakon što utvrdi prekršaj, policijski službenik utvrđuje identitet maloljetnika te obavještava zakonskog zastupnika. Slijedi službeni razgovor s maloljetnikom i njegovim roditeljima u kojemu ih se informira o mogućnostima koje slijede ako prihvate sudjelovanje u Stop programu. Daje im se letak Stop programa u kojem stoji objašnjenje što je isti, koji su mu glavni ciljevi, koji su koraci u postupanju, te pogodnosti za njih i za sam sustav ako ga se prihvati.

Nužan uvjet za sudjelovanje u Stop programu je dobrovoljni pristanak i maloljetne osobe i njenih roditelja. Ako maloljetnik i njegovi roditelji prihvate sudjelovanje i uključenje u Stop program, policijski službenik uvjetuje rokove javljanja i izvršenja, ovisno o nagodbi koja će se provesti. Policijski službenik dužan je obavijestiti stručnu osobu o tome da je maloljetna osoba uključena u Stop program te joj dostaviti osnovne podatke o maloljetnoj osobi koji su prikupljeni ranije.

Dio procesa koji slijedi ne provodi više policijski službenik već stručna osoba i udruga koja je nadležna za provođenje nagodbe, iako se policijski posao u ovoj fazi još uvijek ne završava. Slijedi postupak u kojem policijski službenik zaprima izvještaj od stručne osobe o izvršenoj, odnosno, neizvršenoj obvezi. Ako se ispuni predviđena procedura u kojoj maloljetnik uspješno sudjeluje i izvrši dogovorene obaveze ne pokreće se postupak prema njemu niti protiv njegovog roditelja. Ako, nažalost, maloljetnik odustane ili ne odradi cijeli postupak, policija je dužna pokrenuti prekršajni postupak prema mladoj osobi i roditelju.

Stručna osoba, kao i svi ostali uključeni u Stop program, mora imati iskustva u radu s maloljetnicima s poremećajima u ponašanju. Uz to, mora imati znanja iz područja restorativne pravde i alternativnog postupanja, uz obavezno poznavanje sustava interventnih mjera prema maloljetnicima. Obično se radi o socijalnom pedagogu, međutim, stručna osoba može biti u rasponu različitih zanimanja. Uloga stručne osobe vrlo je važna, ako ne i primarna. Ona je ta koja najbliže komunicira sa maloljetnikom i njegovim roditeljima i vodi ih kroz cijeli proces.

Propisan je tijek postupaka koji je stručna osoba dužna provesti u sklopu Stop programa. Nakon što je obaviještena od strane policije o maloljetniku uključenom u Stop, mora u najkraćem roku stupiti s njime i njegovim roditeljima u kontakt kako bi se dogovorilo mjesto i vrijeme prvog susreta s njima. Vrlo je važno da bar jedan od roditelja prati maloljetnika, a idealni su slučajevi kada oba roditelja sudjeluju u cijelom procesu. Kako bi ishod bio što pozitivniji, stručna osoba mora osigurati što ugodnije okruženje za sve. Na prvom razgovoru, maloljetnik i roditelji detaljno su upoznati sa Stop programom. Ako se i dalje svi slažu, maloljetnik se upoznaje sa cijelim postupkom preuzimanja odgovornosti za počinjeni prekršaj te ga se suočava sa posljedicama njegovog ponašanja.

Zajedno sa roditeljima, stručna osoba pomaže u spoznaji uzroka i motiva za takvo ponašanje maloljetnika koje je dovelo do počinjenog prekršaja, ili je njemu prethodilo. Upoznaje se i roditelje i maloljetnika sa normama ponašanja, i zakonskim odredbama koje su prekršene. Stručna osoba, zajedno sa roditeljima i maloljetnikom, odabire najbolju aktivnost koju će maloljetnik izvršavati kako bi ispravio počinjenu štetu. Kada se odabere aktivnost, odabire se udruga u kojoj će se ista provoditi. Radi transparentnosti, sastavlja se sporazum između udruge, maloljetnika i njegovih roditelja. Ovdje kratko staje aktivnost stručne osobe, obzirom da je red na maloljetniku da dogovorenu aktivnost što prije započne, provede i završi. Stručna osoba još je dužna provjeriti izvršenje sporazuma. S tim u vezi dogovara se drugi razgovor s maloljetnikom i roditeljima na koji su oni dužni donijeti potvrdu iz udruge o odrađenom radu. Slijedi edukativni razgovor u kojem se prezentira projekcija ponašanja na način da stručna osoba savjetuje roditelje, a na samom kraju se provodi korisnička evaluacija.

Nakon svih prikupljenih podataka i dokumentacije, stručna osoba predaje izvještaj Udruzi sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež (USZM). Udruga taj izvještaj dostavlja policiji, a policija, kako je već navedeno, slučaj ili odbacuje, ili pokreće postupak protiv maloljetnika. Stručna osoba prima približno dva do tri klijenta mjesečno. Okvirno vrijeme koje provodi sa maloljetnikom i roditeljima je približno pet sati, a vrijeme koje je potrebno za izvršavanje mjere, točnije od lošeg ponašanja maloljetnika do pozitivnog završnog izvješća, je približno tri tjedna.

Udruga nadzire maloljetnika u izvršavanju njegove obaveze. Dogovorena obaveza može trajati najviše osam sati, a može se izvršiti odjednom ili u nekoliko navrata, ovisno o dogovoru. Udruga mora pristati na suradnju, i mora prihvatiti maloljetnika. U suradnji sa stručnom osobom, određuje se kontakt osoba, koja se izvještava o aktivnostima maloljetnika. Maloljetnik se tada uključuje u redovitu djelatnost udruge. Kroz cijeli radni proces maloljetnika udruga surađuje sa stručnom osobom. Pri završetku, udruga izdaje potvrdu o izvršenoj aktivnosti.

7.1. POZITIVNE EVALUACIJE

Pozitivne evaluacije dolaze od maloljetnih osoba i njihovih roditelja koji nisu bili suočeni s takvim aktivnostima u svojoj prošlosti. Često se radi o situacijama u kojima se maloljetnici nađu nakon što su suočeni s nedostatkom obiteljske pažnje zbog čega tu pažnju traže na drugim mjestima što često dovodi do, na primjer, sitnih krađa, no ponekad se radi o neprimjerenosti realizaciji normalne mladenačke potrebe za dokazivanjem u skupini vršnjaka. U većini slučajeva, takvi počinitelji odmah žale zbog počinjenja kaznenog djela i spremni su sudjelovati u aktivnostima koje se mogu koristiti kako bi se uklonila šteta. Isto tako, roditelji, uglavnom iznenađeni i prisutni, također pristaju sudjelovati u svim koracima procesa kako bi pomogli svom djetetu.

Analiza slučaja 1.

Maloljetnik muškog spola u trgovini je otuđio slatkiše u vrijednosti ispod dvadeset kuna. Nakon što su on i njegovi roditelji pristali na sudjelovanje u STOP programu, policija ih je preusmjerila na profesionalnu zaštitu djeteta. Cijeli je postupak završen uspješno i maloljetnik je na kraju izrazio kajanje zbog počinjenog djela. Ovdje je vrlo veliku ulogu odigrala uloga roditelja, koji su od samog početka spremno surađivali sa stručnjacima. Osim što su se redovito odazivali na svaki poziv i sudjelovali u svakoj fazi postupka bili su i moralna podrška djetetu da kroz cijeli proces prođe na način da što više nauči i promijeni obrasce ponašanja. Jedna od osnova Stop programa je „ne-osuđivanje“, naprotiv, razumijevanje i povjerenje, tj. mladim ljudima se vjeruje, oni dobivaju „drugu priliku“ i upravo zbog toga dobro reagiraju na program.

7.2. NEGATIVNE EVALUACIJE

Negativne evaluacije se odnose na slučajeve koji ne završavaju onako kako je to predviđeno, tj. društveno prihvatljivo. Iskustva su pokazala da u tome najvažniju ulogu imaju roditelji. Kao što je već spomenuto, u programu je primarna obveza maloljetnika, ali pristup roditelja ima važan učinak na cijeli proces. Svim roditeljima, pa i onima koji se nalaze u teškoj situaciji odgajanja svoje djece, uslijed nedostatka znanja i vještina, ili nekih drugih razloga, pružena je potpuna podrška i time osigurana prilika za poboljšanjem. Analizom takvih slučajeva može se zaključiti da roditelji koji ne potiču svoje dijete na izvršavanje mjere ili na promjenu obrazaca ponašanja, uglavnom spadaju u skupinu koja je cjelokupnim program nezadovoljna, kao što to pokazuje i sljedeći primjer.

Analiza slučaja 2.

Maloljetnica je uhvaćena u noćnom lutanju bez pratnje roditelja. Nakon što ju je policija odvela kući te je samohranom roditelju objašnjena svrha Stop programa, čekao se pristanak na uključivanje. Roditelj nije pristao na sudjelovanje. Temeljem navedenog ponašanja stručna osoba je procijenila neodgovorno i neadekvatno ponašanje roditelja koji zanemaruje interese svoga djeteta. Cijeli je slučaj preusmjeren Centru za socijalnu skrb. Maloljetnica se nalazila u vrlo nepoticajnoj, čak ugrožavajućoj okolini, uz samohranog roditelja koji ne brine na adekvatan način.

Iako se ne radi nužno o roditelju sklonom počinjenju kaznenih djela, mlada osoba ne uči obrasce koji joj mogu pomoći da se na konstruktivan način uklopi u društvo i zajednicu. Naprotiv, takvom reakcijom roditelja, koji odbija pomoći djetetu i sebi, maloljetna osoba dobiva vrlo iskrivljenu sliku života u zajednici. Ovdje možemo spomenuti teoriju razbijenih prozora, prema kojoj se svaki oblik destruktivnog ponašanja povećava ako se tolerira. Bez ikakve intervencije roditelja maloljetnik se lako upušta u kriminalne radnje.

S obzirom na to da maloljetnica ne preuzima odgovornost, niti snosi posljedice i sankcije za svoje ponašanje, slično se može očekivati i u budućnosti. Kako se radi o vrlo mladoj osobi, može se pretpostaviti kako ima vrlo neodređenu sliku o samoj sebi. Naravno, kako je maloljetnica prepuštena samoj sebi, što dokazuje skitnja u kasnim noćnim satima, pretpostavlja se da nije ni imala prilike steći navike i vrijednosti koje bi joj omogućile da se razvije kao osviještena i odgovorna mlada osoba. Upravo bi se na takvim stvarima radilo da se obitelj odlučila uključiti u Stop program.

7.3. IZJAVE MALOLJETNIH OSOBA O STOP PROGRAMU

Ovdje iznosimo neke od najznačajnijih izjava maloljetnika o Stop programu s aspekta planiranja i budućih perspektiva razvoja toga programa:

Trebalo bi s ovim programom krenuti od osnovne škole i trebalo bi ostale roditelje potaknuti da svojoj djeci brane izlaske ili bilo kakvo drugo loše ponašanje. Djeca koja su prošla ovaj program trebala bi učiti ostalu djecu koja to nisu doživjela jer djeca više vjeruju svojim vršnjacima.

Preporučila bih prijateljima, ako trebaju birati između ovog programa i intervencije neke druge službe, preporučila bih ovaj projekt, on me naučio da ću morat preuzet odgovornost za svoje ponašanje i ubuduće, koje nije u skladu sa zakonom.

Bilo je kratko i uspio sam svojim radom popraviti štetu koju sam napravio društvu, roditeljima i sebi.

Preporučila bih program zato što nije teško odraditi nešto zbog čega smo krivi i na kraju možemo naučiti pouku.

Gospođa (iz Udruge) me se jako dojmila jer je u meni probudila osjećaj samopouzdanja i dobrote prema drugima i sebi.

8. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Općenito govoreći, sustav maloljetničkog pravosuđa u Hrvatskoj potiče u velikoj mjeri uporabu alternativa za kazneni progon i formalne sudske postupke. Prema Zakonu o sudovima za mladež u Hrvatskoj, diverzija se odvija od ranog stadija postupanja prema maloljetnim osobama koji uključuje policiju, a moguće je mjere diverzije primijeniti i kroz cijeli postupak sudovanja za mladež, uključujući obrazovne i odgojne mjere kao ishode kaznenog postupka prema maloljetnicima.

Iako se u Hrvatskoj diverzija pojavljuje u zakonodavnom obliku već odavno, postoje nesporazumi između stručnjaka koji se bave diverzijom maloljetnih osoba iz sustava sudovanja za mladež. Akteri zaduženi za ostvarivanje diskrecije u pogledu diverzije jesu specijalizirani policijski službenici za maloljetničku delinkvenciju i kaznenopravnu zaštitu djece i maloljetnika, državni odvjetnici za mladež, suci za mladež i stručnjaci za zaštitu djece. Informacije o osobnim i obiteljskim okolnostima maloljetničkog prekršitelja dostupne su tim stručnjacima kako bi u

konkretnom slučaju donijeli odluku je li diverzija prikladna opcija ili ne. Zakon o sudovima za mladež regulira glavne razloge koji čine osnovu za odluku. Svi ovi akteri osposobljeni su za rad u postupcima i programima diverzije, pravima djece i primjenjivim međunarodnim standardima.

Prava maloljetnih počinitelja kaznenih djela u Hrvatskoj uređena su u svjetlu direktiva EU za osumnjičenu ili optuženu djecu pri čemu se pod djecom smatraju osobe do 18 godina života. Hrvatski Zakon o sudovima za mladež propisuje da maloljetne osobe imaju pristup pravnom zastupanju tijekom kaznenog postupka. Hrvatsko maloljetničko pravosuđe, uključujući i proces diverzije, vođeno je najboljim interesom maloljetnika. Međutim, stručnjaci u sustavu maloljetničkog pravosuđa i sustavu socijalne skrbi koji su sudjelovali u ovom istraživanju u određenoj su mjeri zabrinuti da postoje slučajevi maloljetnika u procesu diverzije u kojima okolnosti maloljetnika ukazuju da to nije najbolji interes djeteta. Navedeni rezultati otkrivaju nekako dvosmislenu situaciju: s jedne strane, postoji trend razvoja novih oblika diverzije koji ne zahtijevaju sudsko odobrenje, no s druge strane, stručnjaci navode dileme vezane uz dobrobit maloljetne osobe u takvom pristupu.

Programi koji se temelje na zajednici kao imperativu suvremenog demokratskog društva dostupni su donositeljima odluka koji žele uključiti dijete u proces diverzije u visoko urbaniziranim područjima, ali su im mogućnosti znatno ograničene u prigradskim i seoskim područjima. Ovi programi su dostupni uglavnom za manje ozbiljne prekršaje. Voditelji i izvoditelji programa osposobljeni su za rad s djecom koja su u sukobu sa zakonom. Mjere zaštite zajamčene su u procesima diverzije i praksama, a postoje minimalni standardi za pružatelje usluga za zaštitu prava djece i promicanje učinkovitosti programa. Programi diverzije uključuju procjene stanja nakon intervencije u usporedbi sa stanjem prije intervencije. Program je prilagođen dobi djeteta, odnosno njegovim ili njenim fizičkim i kognitivnim sposobnostima.

Razvoj programa diverzije temelji se na znanstveno-istraživačkim dokazima o tome što funkcionira u smanjenju kriminalnog ponašanja djece i adolescenata. Razvijanje programa diverzije i prikazivanje aktivnosti može se odnositi na čimbenike koji su izravno povezani s prekršajima i stoga će vjerojatno smanjiti problem ponovnog počinjenja kažnjivog djela. Problem je u tome što program diverzije nije zemljopisno jednako dostupan svakoj maloljetnoj osobi u Hrvatskoj.

Hrvatski pristup diverziji uključuje sustav praćenja kvalitete izvedbe takvih programa. Aranžmani diverzije imaju sustav za praćenje napretka maloljetnika, uključujući njegovo ili njeno pridržavanje uvjeta diverzije, te evidenciju o razlozima nepridržavanja, gdje je to

primjenjivo. Učestalost i trajanje aktivnosti diverzije razlikuju se ovisno o stupnju rizika koji je zabilježen u procjeni prije intervencije sudionika. Najintenzivnije mjere primjenjuju se u slučajevima s većim rizikom, a manje intenzivne aktivnosti predviđaju se u slučajevima gdje je prisutna niža razina rizika. Način na koji se provodi program diverzije potiče aktivno sudjelovanje maloljetnog počinitelja.

Svi izvori koji se koriste u ovoj studiji pokazuju da Hrvatska ima dugu tradiciju i široko iskustvo u preusmjeravanju maloljetnika iz kaznenog postupka. S druge strane, Stop program predstavlja relativno novi pristup maloljetničkoj delinkvenciji. Nova doba informacija i društvo znanja su dobre osnove na kojima treba počivati oblikovanje takvog pristupa. Ključna komponenta je relevantno obrazovanje svih zainteresiranih strana: policijskih službenika, stručnjaka za zbrinjavanje djeteta, maloljetnika i njihovih roditelja, s razumijevanjem i minimiziranjem učinaka čimbenika rizika kao ključnog ishoda. Sljedeći korak je uvođenje odgovarajućeg zakonodavstva kako bi se osigurala sigurna i dosljedna provedba Stop programa na državnoj razini.

Zadovoljstvo svih korisnika u Stop programu, zabilježeno u procjenama, empirijski je dokaz da je to veliki potencijal koje će se dalje razvijati. Maloljetni delinkventi su pojedinci koji trebaju pomoć u formiranju osobnosti i identiteta i tu pomoć ne nalaze uvijek u uskom krugu obitelji. Ovaj program prepoznaje činjenicu da bez iskustva, podrške, modela uzorka i razumijevanja to postaje vrlo težak, zapravo gotovo nemoguć proces. Sudionici ove studije preporučuju senzibiliziranje i obrazovanje policije za Stop program, širenje broja nevladinih organizacija uključenih u Stop program i aktivnosti koje nude kroz Program.

Zaključno, može se reći da je diverzija u smislu preusmjeravanja maloljetnika iz kaznenog postupka adekvatno regulirana i primijenjena u Hrvatskoj, ali to nije dovoljno. Prikazani Stop program primjer je prave diverzije, tj. diverzije koja uzima u obzir sve prethodno razrađene teorijske pretpostavke i rješava potrebe maloljetnih počinitelja kažnjivih djela. Potrebno je intenzivno stvarati uvjete za provedbu takvog programa na nacionalnoj razini, što znači ne samo obuku stručnjaka za maloljetničko pravosuđe, već i ključnih dionika na razini zajednice, posebice unutar nevladinog sektora, kao i šire javnosti koja još uvijek ima određene predrasude prema mladim ljudima u nevolji.

Kao što su rekli stručnjaci koji sudjeluju u ovoj studiji:

Trebala bi postojati hitna reakcija sada i odmah. Škola intervenira i neposredno šalje maloljetnika nevladinoj organizaciji, bez birokratskog postupka. Trebale bi postojati neke dobre perspektive i velike prednosti. Jedna nevladina udruga koja pokriva cijeli grad nije dovoljna, a nevladine organizacije ne znaju ništa, samo se boje maloljetnih delinkvenata.

Problem je u tome što nema dovoljno ljudi za to. Svi stručnjaci moraju biti umreženi.

Nužno je obavijestiti druge sustave da postoje takve mjere raznolikosti.

Svatko mora reagirati dok je situacija maloljetnika još uvijek izvan opasnosti.

Potrebno je samo puno dobre volje, ne toliko materijalnih resursa, i puno bi se moglo učiniti.

Dobra volja postoji, ali netko mora organizirati i razviti takav sustav.

U trenutku završetka ovog izvješća, postoji inicijativa srednjih škola u Zagrebu prema Udruzi sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i drugih stručnjaka za zaštitu djece, kako bi se Stop program prilagodio za implementaciju u školama.

9. LITERATURA

Ajduković, M. (prosinac, 2016). *Evaluacija STOP programa: Pogled unazad – pogled unaprijed*. Rad prezentiran na Prvoj međunarodnoj konferenciji USZM-a o Stop programu, Zagreb.

Cajner Mraović, I. i Stamatel, J. P. (2000). Maloljetnička delikvencija u Hrvatskoj: trend poraća, "amerikanizacije" ili globalizacije? *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 7(2), 505-540.

Cajner Mraović, I., Butorac, K. i Kešetović, Ž. (2014). Wartime and Post-War Trends in Juvenile Crime: The Croatian and the Serbian Perspective. U: *Macedonia and the Balkans, a hundred years after the World War I: Security and Euro-Atlantic Integrations – Book of Abstracts* (str. 31). Ohrid: University "St. Kliment Ohridski"- Bitola and Faculty of Security – Skopje.

Cajner Mraović, I., Asančaić, V. i Derk, D. (2015). Juvenile crime in the 21st century: really escalating problem or just a media sensation? The case of Croatia. *Varstvoslovje*, 17(2), 194-212.

Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske [DZS]. (2011-2016). *Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude: Statistička izvješća*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Dünkel, F. (2009). Diversion: A Meaningful and Successful Alternative to Punishment in European Juvenile Justice Systems. U: Junger-Tas, J. i Dünkel, F. (Ur.), *Reforming Juvenile Justice* (147-165). New York: Springer-Verlang.

Dünkel, F. i Pruin, I. (2009). Community Sanctions and Sanctioning Practice in Juvenile Justice Systems in Europe. U: Junger-Tas, J. i Dünkel, F. (Ur.), *Reforming Juvenile Justice* (183-204). New York: Springer-Verlang.

Enzmann, D. i Podana, Z. (2010). Official Crime Statistics and Survey Data: Comparing Trends of Youth Violence between 2000-2006 in Cities of Czech Republic, Germany, Poland, Russia, and Slovenia. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 16, 191-205.

Killias, M., Lucia, S., Lamon, P. i Simonon, M. (2004). Juvenile Delinquency in Switzerland over 50 Years: Assessing Trends Beyond Statistics. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 10, 111-122.

Petö Kujundžić, L. (2016). *Maloljetnici počinitelji i maloljetnici žrtve kriminaliteta*. Doktorska disertacija. Kiseljak: Pravni fakultet Univerziteta u Travniku.

Petö Kujundžić, L. i Tisanić, A. (2017). *Zakon o sudovima za mladež u primjeni općinskog suda i državnog odvjetništva: Priručnik za polaznike/ice*. Zagreb: Pravosudna akademija.

Puharić, B. i Radić, I. (2015). Primjena načela svrhovitosti u postupanju prema maloljetnicima. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 22(2), 635-670.

Sijerčić-Čolić, H. (2012). Juvenile Delinquency and Juvenile Justice in Transition. U: Šelih, A. i Završnik, A. (Ur.) *Crime and Transition in Central and Eastern Europe* (229-249). New York: Springer.

Steketee, M. i Gruszczyńska, B. (2010). Juvenile Delinquency in Six New EU Member States. *European Journal. Criminal Policy and Research*, 16, 111-125.

UNICEF. (2006). *Toolkit on Diversion and Alternatives to Detention*. New York: United Nations.

UNICEF. (2016). *Priprema djeteta za sud: Brošura za roditelja/skrbnika*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

UNICEF. (2016). *Priprema djeteta za sud: Brošura za dijete*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

PRILOG 1. EU DIREKTIVA 2016/800 U KONTEKSTU HRVATSKOG ZAKONODAVSTVA

PRAVO DA RODITELJ BUDE OBAVIJEŠTEN

Već je i Zakon o kaznenom postupku inkorporirao ovu Direktivu, no Zakon o sudovima za mladež je te stvari regulirao i prije donošenja EU direktive kroz sljedeće odredbe.

Maloljetnika se poziva preko roditelja, odnosno zakonskog zastupnika, osim ako to nije moguće zbog potrebe hitnog postupanja ili drugih važnih okolnosti (Čl.55. st.1. ZSM).

O uhićenju pritvorski nadzornik odmah obavještava suca za mladež, državnog odvjetnika, maloljetnikove roditelje, odnosno skrbnika i centar za socijalnu skrb, i to istodobno unosi u odgovarajuću evidenciju (Čl.63. st.1. ZSM).

O privremenim mjerama, mjerama opreza i istražnom zatvoru smještajem u zatvorenu zavodsku ustanovu prema maloljetniku sudac za mladež dužan je odmah obavijestiti roditelje, skrbnika ili ustanovu kojoj je maloljetnik povjeren na odgoj i čuvanje i centar za socijalnu skrb (Čl.68. st.1. ZSM). Na raspravu će se pozvati roditelji maloljetnika, odnosno skrbnik, udomitelj, predstavnik centra za socijalnu skrb i predstavnik ustanove u kojoj se maloljetnik nalazi. Nedolazak roditelja, skrbnika, udomitelja, predstavnika centra za socijalnu skrb i predstavnika ustanove u kojoj se maloljetnik nalazi ne sprječava sud da održi raspravu (Čl. 86. st.2. ZSM).

PRAVO NA PRAVNU POMOĆ ODVJETNIKA

Maloljetnik mora imati branitelja od prvog ispitivanja do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka, kod donošenja odluke o zamjeni odgojne mjere zavodskom odgojnom mjerom i kod naknadnog izricanja maloljetničkog zatvora. Ako u takvim slučajevima sam maloljetnik ili osobe koje su ovlaštene na uzimanje branitelja u smislu odredbi Zakona o kaznenom postupku, ne uzmu branitelja, postaviti će mu ga po službenoj dužnosti sudac za mladež. Branitelj po službenoj dužnosti može biti samo odvjetnik koji ima praksu od najmanje pet godina kao odvjetnik ili kao dužnosnik u pravosudnom tijelu, osim u postupku za kazneno djelo za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora, kada branitelj po službenoj dužnosti može biti samo odvjetnik koji ima praksu od najmanje osam godina kao odvjetnik ili kao dužnosnik u pravosudnom tijelu. Branitelj se postavlja iz reda odvjetnika koji moraju imati izraženu sklonost za odgoj, potrebe i probitke mladeži te vladati osnovnim znanjima s područja kriminologije, socijalne pedagogije, psihologije mladih i socijalnog rada za mlade osobe, s liste odvjetnika za mladež Hrvatske odvjetničke komore. Maloljetnikov branitelj može biti samo odvjetnik. Ako je maloljetnik ispitan bez prisutnosti branitelja zapisnik i snimka ispitivanja maloljetnika ne mogu se upotrijebiti kao dokaz u postupku (Čl.54. ZSM).

PRAVO NA ZAŠTITU PRIVATNOSTI

Maloljetnika dovode bez vezivanja policijski službenici u civilnoj odjeći i u vozilu bez policijskih oznaka, osim ako to zbog okolnosti nije moguće (Čl. 55. st.2. ZSM).

Maloljetniku se neće dostavljati odluke isticanjem na oglasnoj ploči suda (Čl. 55. st.4. ZSM).

Vijeće može dopustiti da raspravi prisustvuju osobe koje se bave zaštitom i odgojem maloljetnika ili suzbijanjem maloljetničkog kriminaliteta te znanstveni radnici (Čl. 86. st.4. ZSM).

Tijekom rasprave vijeće može naložiti da se, osim državnog odvjetnika i branitelja iz zasjedanja udalje sve ili samo pojedine osobe (Čl. 86. st.5. ZSM).

Odredba Kaznenog zakona o javnom objavljivanju presude ne primjenjuje se prema maloljetnom počinitelju kaznenog djela (Čl. 34. ZSM).

Podaci iz evidencije o izrečenim odgojnim mjerama mogu se dati samo državnom odvjetništvu i sudu povodom novog postupka za kazneno djelo prema evidentiranoj osobi kao i tijelima koja izvršavaju odgojnu mjeru (Čl. 23. st.1. ZSM).

Podaci o izrečenoj odgojnoj mjeri brišu se iz evidencije nakon proteka roka od tri godine od dana kad je prestalo izvršenje odgojne mjere, odnosno naknadno izrečene odgojne mjere, u svakom slučaju kad evidentirana osoba navrší dvadeset i četiri godine života (Čl. 23. st.2. ZSM).

Izvidi kaznenih djela i postupak prema maloljetniku su tajni (Čl. 60. st.1. ZSM).

Bez odobrenja nadležnog tijela ne može se objaviti sadržaj i tijek postupka prema maloljetniku niti odluka donesena u tom postupku (Čl. 60. st.2. ZSM).

Objaviti se može samo onaj dio postupka, odnosno samo onaj dio odluke za koji postoji odobrenje suda za mladež ili državnog odvjetnika za mladež, ali se tada ne smije navesti ime maloljetnika i ostali podaci na temelju kojih bi se moglo zaključiti o kojem je maloljetniku riječ (Čl. 60. st.3. ZSM).

PRAVO OSOBNOG NAZOČENJA SUDU

Maloljetniku se ne može suditi u odsutnosti (Čl.53. st. 1. ZSM).

Osim maloljetnika raspravi moraju biti prisutni državni odvjetnik i branitelj (Čl.86. st. 3. ZSM).

PRAVU NA PRATNJU RODITELJA ILI NOSITELJA RODITELJSKE ODGOVORNOSTI**TIJEKOM SASLUŠANJA PRED SUDOM**

Na raspravu će se pozvati roditelji maloljetnika, odnosno skrbnik, udomitelj, predstavnik centra za socijalnu skrb i predstavnik ustanove u kojoj se maloljetnik nalazi. Nedolazak roditelja, skrbnika, udomitelja, predstavnika centra za socijalnu skrb i predstavnika ustanove u kojoj se maloljetnik nalazi ne sprječava sud da održi raspravu (Čl.86. st. 2. ZSM).

PRAVO NA POJEDINAČNU PROCJENU

Sudovi za mladež i državna odvjetništva koja pred njima postupaju imaju stručne suradnike: socijalne pedagoge, socijalne radnike i psihologe. Stručni suradnici u sudu na sjednici vijeća ili na raspravi daju stručno mišljenje o vrsti sankcije koju bi bilo opravdano izreći, prikupljaju podatke o uspješnosti izvršenja odgojne mjere, daju mišljenje vijeću za mladež o potrebi obustave ili zamjene odgojne mjere i obavljaju druge radnje prema uputi suca za mladež. Stručni suradnici u državnom odvjetništvu prikupljaju podatke i daju stručno mišljenje potrebno za donošenje odluka iz nadležnosti državnog odvjetnika (Čl.43. st. 1 i 2. ZSM).

Nitko ne može biti oslobođen dužnosti svjedočenja o okolnostima potrebnim za ocjenjivanje psihičke razvijenosti maloljetnika, upoznavanje njegove ličnosti i prilika u kojima živi (Čl.58. ZSM).

U postupku prema maloljetniku, uz činjenice koje se odnose na kazneno djelo, pribavit će se podaci potrebni za ocjenu njegove psihofizičke razvijenosti i podaci o osobnim i obiteljskim prilikama. Radi utvrđivanja tih okolnosti ispitat će se maloljetnikov roditelj, njegov skrbnik i druge osobe koje mogu dati potrebne podatke. O tim okolnostima zatražit će se izvješće od centra za socijalnu skrb, a ako je prema maloljetniku bila primijenjena odgojna mjera, pribavit će se izvješće o primjeni te mjere. Podatke pribavlja državni odvjetnik koji može povjeriti prikupljanje tih podataka stručnom suradniku i centru za socijalnu skrb (Čl.78. st. 1-3. ZSM).

Pri izboru odgojne mjere sud će uzeti u obzir maloljetnikovu dob, njegovu psihofizičku razvijenost i osobine, težinu i narav počinjenoga djela, pobude iz kojih i okolnosti u kojima je djelo počinio, ponašanje nakon počinjenog djela i osobito je li, ako je to mogao, pokušao

spriječiti nastupanje štetne posljedice ili nastojao popraviti počinjenu štetu, odnos prema oštećeniku i žrtvi, njegove osobne i obiteljske prilike, je li i prije činio kaznena djela i je li mu već bila izrečena maloljetnička sankcija, sve okolnosti koje utječu na izbor takve odgojne mjere kojom će se najbolje ostvariti svrha odgojnih mjera (Čl.8. ZSM).

PRAVO NA LIJEČNIČKI PREGLED, UKLJUČUJUĆI PRAVO NA LIJEČNIČKU POMOĆ

Ako je to potrebno za ocjenu maloljetnikova zdravstvenog stanja, psihofizičke razvijenosti ili svojstava zatražit će se mišljenje liječnika, psihologa ili pedagoga. Mišljenje se može zatražiti i od zdravstvene, socijalne ili druge ustanove (Čl.78. st. 4. ZSM).

O vještačenju psihijatrijskim pregledom maloljetnika, tjelesnom pregledu i uzimanju tjelesnih uzoraka u dokazne svrhe od maloljetnika odlučuje nalogom sudac za mladež na obrazloženi prijedlog državnog odvjetnika (Čl.77. st. 1. ZSM).

Prema maloljetniku sud može uz odgojnu mjeru ili kaznu maloljetničkog zatvora izreći sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja i obveznog liječenja od ovisnosti (Čl.31. st. 2. ZSM).

Sud može maloljetniku kao odgojnu mjeru izreći posebnu obvezu da se, uz suglasnost maloljetnikova zakonskog zastupnika, podvrgne stručnom medicinskom postupku ili postupku odvikavanja od droge ili drugih ovisnosti (čl. 10. ZSM).

PRAVO NA OGRANIČENJE LIŠENJA SLOBODE, KORIŠTENJE ALTERNATIVNIH MJERA I POSEBNO POSTUPANJE U SLUČAJEVIMA LIŠAVANJA SLOBODE

Policija je ovlaštena uhititi maloljetnika pod uvjetima koji su propisani za sve počinitelje kaznenih djela u Zakonu o kaznenom postupku: ako izvršava dovedbeni nalog ili ako je zatekla osobu u činjenju kaznenog djela. Policija mora odmah, a najkasnije u roku od 24 sata maloljetnika dovesti pritvorskom nadzorniku ili ga pustiti na slobodu. O uhićenju pritvorski nadzornik odmah obavještava suca za mladež, državnog odvjetnika, maloljetnikove roditelje, odnosno skrbnika i centar za socijalnu skrb i to istodobno unosi u odgovarajuću evidenciju. Državni odvjetnik će naložiti da se uhićenog maloljetnika pusti na slobodu ili dovede sucu za mladež radi ispitivanja. Sudac za mladež dužan je ispitati uhićenog maloljetnika u roku od dvanaest sati od predaje pritvorskom nadzorniku. Tom ispitivanju obavezno prisustvuju državni odvjetnik i branitelj. Odmah nakon ispitivanja sudac za mladež će na obrazloženi prijedlog državnog odvjetnika odrediti pritvor ili istražni zatvor ili će uhićenog maloljetnika pustiti na slobodu. Maloljetnik će u pritvorskoj jedinici biti odvojen od punoljetnih uhićenika (čl. 63 ZSM).

Kad prema Zakonu o kaznenom postupku postoje uvjeti za određivanje istražnog zatvora, prema maloljetniku će se istražni zatvor odrediti samo kao krajnja mjera, u razmjeru prema težini djela i očekivanoj sankciji, u najkraćem nužnom trajanju i samo ako njegovu svrhu nije moguće postići primjenom mjera opreza, privremenog smještaja ili istražnim zatvorom u domu. Maloljetnik prema kojem je određen istražni zatvor bit će smješten u zatvorenu zavodsku ustanovu. Zatvorena zavodska ustanova za smještaj maloljetnika mora imati dijagnostički odjel i odjel za odgoj i rad u malim skupinama. Maloljetniku treba tijekom smještaja u zatvorenoj zavodskoj ustanovi omogućiti rad i poduku korisnu za njegov odgoj i zanimanje. Smještaj u zatvorenoj zavodskoj ustanovi uzima se kao vrijeme trajanja zavodske odgojne mjere. Sudac za mladež dužan je u obavljanju nadzora nad izvršenjem istražnog zatvora smještajem u zatvorenu zavodsku ustanovu obilaziti maloljetnike jednom tjedno, primiti od njih usmene i pisane pritužbe i poduzimati potrebne mjere da se utvrđene nepravilnosti otklone (Čl.66. ZSM).

Maloljetniku koji je u vrijeme počinjenja kaznenog djela navršio četrnaest, a nije navršio šesnaest godina života (mlađi maloljetnik), mogu se izreći samo odgojne mjere i sigurnosne mjere. Maloljetnički zatvor može se izreći samo maloljetniku koji je u vrijeme počinjenja kaznenog djela navršio šesnaest, a nije navršio osamnaest godina života (stariji maloljetnik) (Čl.5.ZSM).

Maloljetnički zatvor je kazna lišenja slobode s posebnostima u odnosu na uvjete izricanja, trajanje, svrhu i sadržaj sankcije. Maloljetnički se zatvor može izreći starijem maloljetniku za kazneno djelo za koje je u zakonu propisana kazna zatvora tri godine ili teža kazna, kad s obzirom na narav i težinu djela i visoki stupanj krivnje ne bi bilo opravdano izreći odgojnu mjeru, već je potrebno kažnjavanje (Čl.24.ZSM).

Pri odmjeravanju kazne maloljetničkog zatvora sud će uzeti u obzir sve okolnosti koje utječu na visinu kazne (prema Kaznenom zakonu), imajući pritom posebno na umu stupanj zrelosti maloljetnika, vrijeme koje je potrebno za njegov odgoj, obrazovanje i stručno osposobljavanje. Maloljetnički zatvor ne može biti kraći od šest mjeseci ni dulji od pet godina, a izriče se na pune godine i mjesece. Ako je za kazneno djelo propisana kazna dugotrajnog zatvora, ili se radi o stjecaju najmanje dva kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora teža od deset godina, maloljetnički zatvor može trajati do deset godina. Svako lišenje slobode u svezi s kaznenim djelom uračunava se u izrečenu kaznu maloljetničkog zatvora (Čl.25.ZSM).

Osuđenik na kaznu maloljetničkog zatvora može biti uvjetno otpušten ako je izdržao najmanje jednu trećinu kazne. Za vrijeme uvjetnog otpusta sud može izreći mjere pojačanog nadzora i posebne obveze. Uvjetni otpust traje do isteka vremena za koje je kazna izrečena (Čl.27. st.1. ZSM).

Sud može izreći da je maloljetnik kriv za kazneno djelo i istodobno pridržati izricanje kazne maloljetničkog zatvora kad smatra da se izricanjem krivnje i prijetnjom naknadnog izricanja kazne može počinitelja odvratiti od daljnjih kaznenih djela. Sud može maloljetniku, uz pridržaj, izreći odgojne mjere pojačanog nadzora, upućivanja u disciplinski centar i jednu ili više posebnih obveza koje ne mogu trajati dulje od vremena provjeravanja (Čl.28. st. 1. ZSM).

Kaznu maloljetničkog zatvora osuđeni maloljetnik izdržava u specijaliziranoj kaznionici za maloljetnike ili specijaliziranom odjelu kaznionice u kojoj može ostati do navršene dvadeset i treće godine. Ako do tada ne izdrži kaznu upućuje se u kaznionicu u kojoj punoljetne osobe izdržavaju kaznu. Iznimno, u specijaliziranoj kaznionici za maloljetnike može ostati i osuđena osoba koja je navršila dvadeset i tri godine ako je to potrebno radi završetka njezina školovanja ili stručnog osposobljavanja, ili ako ostatak neizdržane kazne nije veći od šest mjeseci, ali ni u kojem slučaju nakon navršene dvadeset sedme godine života (Čl.101. ZSM).

PRAVO NA AUDIOVIZUALNO SNIMANJE ISPITIVANJA

Ispitivanje maloljetnika je prva dokazna radnja koju će provesti državni odvjetnik, osim hitnih dokaznih radnji. Svako ispitivanje maloljetnika koje provodi državni odvjetnik snima se audio-video uređajem. Ako ispitivanje maloljetnika nije tako snimljeno, zapisnik o ispitivanju maloljetnika ne može biti upotrijebljen kao dokaz (Čl.76. ZSM).

PRAVO NA PRAVOVREMENO I POZORNO RJEŠAVANJE PREDMETA

Kazneni postupak prema maloljetniku, protiv mlađeg punoljetnika i u predmetima kaznenopravne zaštite djece je hitan (Čl.4 ZSM).

U kaznenim predmetima maloljetnika sude isključivo sudovi za mladež (Čl. 35. ZSM). Suci za mladež i državni odvjetnici za mladež moraju imati izraženu sklonost za odgoj, potrebe i probitke mladeži te vladati osnovnim znanjima s područja kriminologije, socijalne pedagogije, psihologije mladih i socijalnog rada za mlade osobe (Čl. 39. st.1. ZSM).

PRAVO NA UČINKOVITE PRAVNE LIJEKOVE

Protiv presude kojom je maloljetniku izrečena kazna, protiv rješenja kojim je maloljetniku izrečena odgojna mjera i protiv rješenja o obustavi postupka mogu podnijeti žalbu sve osobe koje imaju pravo na žalbu protiv presude (članak 464. stavak 1. do 6. Zakona o kaznenom postupku), i to u roku od osam dana od dana primitka presude, odnosno rješenja (Čl.90. st. 1. ZSM).

Ako je do stupanja na snagu važećeg Zakona o sudovima za mladež donesena kakva odluka protiv koje je po odredbama zakona po kojem je postupak vođen dopušten pravni lijek ili još teče rok za podnošenje pravnog lijeka, ili je pravni lijek podnesen, ali o njemu još nije odlučeno, u tom postupku primijenit će se odredbe zakona po kojem je donesena odluka, osim ako ovim Zakonom nije drukčije propisano (Čl.123. st. 2. ZSM).

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry, no matter how small, should be recorded to ensure the integrity of the financial data. This includes not only sales and purchases but also expenses and income. The document provides a detailed list of items that should be tracked, such as inventory levels, accounts payable, and accounts receivable. It also outlines the procedures for recording these transactions, including the use of double-entry bookkeeping to ensure that the books are balanced.

The second part of the document focuses on the analysis of the financial data. It explains how to calculate key financial ratios and metrics, such as the gross profit margin, operating profit margin, and return on investment. These calculations are essential for understanding the company's financial performance and identifying areas for improvement. The document also discusses the importance of comparing the company's performance to industry benchmarks and providing a clear explanation of the reasons for any variances.

The final part of the document covers the preparation of financial statements. It provides a step-by-step guide to creating the income statement, balance sheet, and cash flow statement. It also discusses the importance of auditing the financial statements to ensure their accuracy and reliability. The document concludes with a summary of the key findings and recommendations for the future, emphasizing the need for continued monitoring and improvement of the financial reporting process.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry, no matter how small, should be recorded to ensure the integrity of the financial data. This includes not only sales and purchases but also expenses and income. The document provides a detailed list of items that should be tracked, such as inventory levels, customer orders, and supplier invoices. It also outlines the procedures for recording these transactions, including the use of specific forms and the assignment of responsibilities to different staff members.

The second part of the document focuses on the analysis of the recorded data. It describes various methods for identifying trends and anomalies in the financial performance. This includes comparing current data with historical trends, as well as benchmarking against industry standards. The document also discusses the importance of regular reviews and audits to ensure that the records are accurate and up-to-date. It provides a step-by-step guide for conducting these reviews, from the initial data collection to the final reporting and analysis.

The final part of the document addresses the communication of the findings. It explains how the results of the analysis should be presented to management and other stakeholders. This includes the use of clear, concise language and the inclusion of relevant charts and graphs to illustrate key points. The document also discusses the importance of providing recommendations based on the findings, as well as the need for ongoing monitoring and reporting to ensure that the organization remains on track with its financial goals.